

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

სტუდენტი : თამარ ასანიძე

მიგრაციული პროცესების მიმოხილვა თანამედროვე საქართველოში

მიმართულება - დემოგრაფია და მოსახლეობის გეოგრაფია

ნაშრომი შესრულებულია დემოგრაფია და მოსახლეობის გეოგრაფიის
მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი : პროფესორი, ეკონომიკურ
მეცნიერებათა დოქტორი - ვაჟა ლორთქიფანიძე

თბილისი, 2017

სარჩევი

• ანოტაცია-----	3
• შესავალი-----	6
• თავი I. მიგრაცია, მისი განმარტება და ძირითადი სახეები-----	9
• თავი II. მიგრაციის სფეროში არსებული თეორიები-----	14
• თავი III. მიგრაციული პროცესები საქართველოში. მისი მაჩვენებლები-----	21
• თავი IV. საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობის დინამიკა 1990 - 2014 წლებში მიგრაციული პროცესების გავლენით და მიგრაციის სფეროში არსებული პროგრამები-----	28
4.1. მიგრაციული პროცესების ზოგადი მიმოხილვა-----	28
4.2 . მოსახლეობის რიცხოვნობა საყოველთაო აღწერების შედეგების მიხედვით --	30
4.3. საქართველოს მოსახლეობის გარე მიგრაციის დინამიკა 1990-იან წლებში----	32
4.4. გარე მიგრაციის გეოგრაფია-----	33
4.5. შიდა მიგრაციის ძირითადი თავისებურებები საქართველოში-----	38
4.6. საქართველოში დაბრუნებულ მიგრანტთა რეინტეგრაციის პროგრამები-----	42
4.7. მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის (IOM) პროგრამები-----	44
• დასკვნა-----	47
• დანართები-----	49
• გამოყენებული-----	50

ანოტაცია

წინამდებარე ნაშრომი საქართველოში მიმდინარე მიგრაციული პროცესების მიმოხილვის საფუძველზე, მიზნად ისახავს ქვეყანაში მიგრაციის კუთხით არსებული მდგომარეობის ანალიზს. ვინაიდან დამოუკიდებელი საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა გამუდმებით კლებას განიცდის, როგორც მთლიანად ქვეყნის, ასევე ცალკეული რეგიონების თვალსაზრისითაც, საინტერესო იყო ამ პროცესებში მექანიკური მოძრაობის მასშტაბი და მნიშვნელობა. მიგრაციულ მონაცემებზე დაყრდნობით ირკვევა, რომ მიგრაციას ნამდვილად დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს მოსახლეობის, როგორც რაოდენობრივი, ასევე ეროვნული შემადგენლობის, სტრუქტურისა და ტერიტორიული გადანაწილების ცვლილების თვალსაზრისით. საქართველოსთვის დამახასიათებელი შობადობის დაბალი, შიდა მიგრაციის გაზრდილი და გარე მიგრაციის თითქმის მუდმივად უარყოფითი მაჩვენებლებით, შედეგად მივიღეთ საქართველოს მოსახლეობის შემცირებული საერთო რაოდენობა.

ნაშრომში განხილულია კონკრეტულად მიგრაციის, როგორც ტერმინის და მისი ძირითადი სახეების განსაზღვრება. წარმოდგენილია მკვლევრებისა და მეცნიერების მიერ შემუშავებული მიგრაციის სფეროში არსებული მნიშვნელოვანი თეორიები, რომლებიც არც თუ ისე უმნიშვნელო როლს თამაშობენ მიგრაციული პროცესების ანალიზის დროს. შემდგომ საუბარი გრძელდება უშუალოდ საქართველოში არსებულ მიგრაციულ ვითარებაზე. არსებული მდგომარეობა განხილულია, როგორც სტატისტიკური თვალსაზრისით, ასევე ამ სფეროში არსებული სტატისტიკური მონაცემების სანდოობასთან დაკავშირებული სირთულეების მითითებით. მოცემულია ინფორმაცია სრულიად საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობის დროში ცვლილების შესახებ, რომელიც ძირითადად წარმოდგენილია საერთაშორისო და შიდა მიგრაციების მიმოხილვით. ასევე მოყვანილია ის სახელმწიფო თუ საერთაშორისო პროგრამები, რომლებიც საქართველოში დაბრუნებული ემიგრანტების რეინტეგრაციისთვის იქნა შემუშავებული და რომელთა არსებობამაც შესაძლოა გარკვეულწილად ხელი შეუწყოს ემიგრაციაში წასული

მოსახლეობისთვის სამშობლოში დაბრუნებას. ნაშრომის დასასრულს კი მოცემულია, მასში არსებული ინფორმაციის საფუძველზე, ჩამოყალიბებული დასკვნა-რეკომენდაციები, რომლებიც შექმნილი მდგომარეობის ანალიზსა და ავტორის თვალით დანახულ საჭიროებებს მოიცავს.

Annotation

The present work, based on the review of the ongoing migration processes in Georgia, aims to analyze the existing situation in the country in terms of migration. Since the number of population of independent Georgia continuously experiences the decline as a whole country so in view of the separate regions, the mechanical movement scale and importance was interesting for us in these processes. Based on the migration data, it turns out that the migration actually is of the greatly important for the population of Georgia, as quantitative, so for national composition, structure and in terms of the change of territorial redistribution. As a result of the constantly negative index of law birth rate, increased inner migration and external migration characteristic for Georgia, we received the decreased total amount of the population of Georgia.

In the thesis work, there is discussed specifically the definition of migration, as a term and its main types. Here are represented the significant theories that exist in the migration sphere developed by the researchers and scientists, which is playing far not so insignificant role during the analyzing of the migration processes. Then the conversation is continued directly on the migration situation that exists in Georgia. The current situation is discussed as in terms of the statistics so by indicating the difficulties connected with the trustworthiness of the statistic data existing in this sphere. Here is given the information about the quantitative change of the population of the whole Georgia, which is mainly presented by the reviewing of the international and inner migrations. Here is also given those state or international programs, which were elaborated for the reintegration of the emigrants

returned in Georgia and the existence of which can in some point support the return of the population went into the emigration. In the end of the thesis work, on the basis of the existed information, here are given the established conclusions-recommendations which include the analysis of the created situation and the needs seen with the Authors eyes.

შესავალი

დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ საქართველოს მოსახლეობა მუდმივად კლებას განიცდის. 1989 წლიდან დღემდე მოსახლეობის რაოდენობა საგრძნობლად 1 687 037 ადამიანით შემცირდა. 25 წლის განმავლობაში მოსახლეობის მასშტაბური შემცირება, განსაკუთრებით იმ ფონზე, რომ იგი ამჟამადც განაგრძობს კლებას, ქვეყნისათვის შესაძლოა ზიანის მომტანი იყოს. სახელმწიფოს ხომ სწორედ ხალხი ქმნის და აყალიბებს.

მოსახლეობის ამგვარი კლება გამოწვეულია სხვადასხვა დემოგრაფიული თუ სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური და სხვა მიზეზებით. საკმაოდ მნიშვნელოვანია მიგრაციის როლი. ექსპერტული გაანგარიშებებით დღესდღეობით ქვეყნის ფარგლებს გარეთ, დროებით, მუდმივად და გაურკვეველი ვადით ემიგრირებულთა რაოდენობა 1,1 – 1,3 მილიონს შორის მერყეობს. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დღემდე არ მოგვეპოვება ქვეყნიდან გასულთა და შემოსულთა შესახებ მეტნაკლებად სრული ინფორმაცია. რის გამოც ოფიციალური მონაცემები გარე მიგრაციის შესახებ არასანდოობით გამოირჩევიან. (მელაძე.გ., *საქართველო და გლობალური დემოგრაფიული პროცესები*, (2013), გვ167).

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ექსპერტების შეფასებით 2005-2010წწ. ყოფილი სსრ კავშირის ქვეყნებს შორის, მოსახლეობის მიგრაციული მატების უარყოფითი საშუალოწლიური კოეფიციენტი საქართველოში ყოველ 1000 მცხოვრებზე ყველაზე მაღალი იყო და 11,5-ს შეადგედა.¹

საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ მსოფლიოს მასშტაბით საქართველოში დაფიქსირებულ კოეფიციენტზე უარესი მაჩვენებელი მხოლოდ პოლინეზიის, მიკრონეზიის ზოგიერთ ჯუჯა და ჩრდილოეთ ამერიკის ასევე ჯუჯა სახელმწიფოშია აღნიშნული.²

¹ იგივე გვ.169

² იგივე გვ. 170

გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის მონაცემების მიხედვით, 2005-2006 წწ. საქართველოდან თავშესაფრის მთხოვნელთა რაოდენობის კლების შემდგომ, 2009 წლის ჩათვლით სულ უფრო მატულობდა მათი რიცხვი. აღნიშნულ წელს ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის რეკორდულმა რაოდენობამ (11,0 ათასი) მოითხოვა თავშესაფარი, რის შედეგადაც საქართველო იმ ქვეყნების პირველ ათეულში მოხვდა, რომელთა მოსახლეობაც ყველაზე ხშირ შემთხვევაში ითხოვდა თავშესაფარს.³

საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ აღნიშნული ინფორმაცია ეყრდნობა გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის ოფიციალურ მონაცემებს, რომელშიც რა თქმა უნდა არ იგულისხმება საქართველოდან არალეგალურად ემიგრირებულთა რაოდენობა. აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია მათი ზუსტი აღრიცხვა. რაც მიგვითითებს იმაზე, რომ დღესდღეობით საქართველოს ფარგლებს გარეთ წასული ადამიანების რეალური რაოდენობა გაცილებით მეტია იმ რიცხვთან, რომელიც ოფიციალურ მონაცემებშია მითითებული.

საქართველოში მიმდინარე მიგრაციული პროცესების ანაზღაურების დროს მსგავს სირთულეებს აწყდებიან ქართველი მკვლევარ-მეცნიერებიც, რადგან მონაცემები, რომლებზე დაყრდნობითაც ხორციელდება ამ სფეროში არსებული მდგომარეობის ანალიზი ხშირად განსხვავებული და წინააღმდეგობრივიც კია.

არსებული სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით საქართველოს მოსახლეობისთვის დამახასიათებელია საერთაშორისო და შიდა მიგრაციების მაღალი მაჩვენებელი. საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობის კლება და სტრუქტურული ცვლილება გარკვეულწილად გარე მიგრაციით არის გამოწვეული. შიდა მიგრაციის საფუძველზე კი იცვლება ქვეყნის მოსახლეობის განსახლება.

როგორც წესი, მიგრაციულ ნაკადებში მოსახლეობის ახალგაზრდა ნაწილი მონაწილეობს. საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით, მიგრანტთა 80%-მდე 50 წლამდე ასაკისაა, მათ შორის ყველაზე დიდი რაოდენობა კი 30 წლამდე ასაკის ადამიანია.

³ იგივე გვ 174

ე.ი ქვეყნიდან გაედინება შრომითი რესურსი, რაც ხელს უწყობს მოსახლეობის დაბერებასაც. რა თქმა უნდა, უარყოფითთან ერთად მიგრაციას დადებითი მხარეც აქვს. მაგალითად, საერთაშორისო მიგრაციის შემთხვევაში ეს შეიძლება იყოს განათლების მიღება, ახალი ცხოვრების სწავლა, გამგზავნ ქვეყანაში შემოსავლების შემოდინება და ა.შ.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მთავრობა, თანდათან უფრო მეტ ყურადღებას აქცევს ქვეყანაში მიმდინარე მიგრაციულ პროცესებს. ამაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ შემუშავებულ იქნა მიგრაციის მარეგულირებელი სხვადასხვა სააჭირო საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც დამოუკიდებლობა მოპოვებულ საქართველოში თავდაპირველად ძალზედ გაუმართავი იყო. ასევე შეიქმნა მიგრაციის საკითხთა სამთავრობო ორგანიზაცია, რომელიც ახორციელებს უამრავ ადგილობრივ თუ საერთაშორისო პროექტს. აღნიშნული ორგანიზაცია მუშაობს რეინტეგრაციის საკითხებზე, მიგრაციის სტრატეგიაზე, მოქალაქეობის არმქონეობის შემცირებაზე, მიგრაციის მონაცემთა ანალიტიკურ სისტემაზე, მიგრაციის რისკების ანალიზზე, მიგრაცია და განვითარებაზე და უცხოელთა ინტეგრაციაზე და სხვა.

თავი I. მიგრაცია, მისი განმარტება და ძირითადი სახეები

მიგრაციული პროცესები დღეს განსაკუთრებულად აქტუალურია, თუმცა მისი, როგორც უმნიშვნელოვანესი სოციალური მოვლენის ჩამოყალიბება, კაცობრიობის არსებობის დასაწყისიდან იღებს სათავეს და მუდმივად ხორციელდება. ადამიანი ჯერ კიდევ უხსოვარი დროიდან გადაადგილდებოდა ერთი ადგილიდან მეორეზე, გადაადგილების მიზანი კი სხვადასხვა იყო : ახალი, საცხოვრებლად უკეთესი გარემოს ათვისების სურვილი, საკვების მოპოვება, განათლების მიღება, მოგზაურობა, პოლიტიკური დესტაბილიზაციისგან თავის დაღწევა და სხვა. ადამიანთა ამგვარი გადაადგილება თითოეულ პერიოდში გამოირჩეოდა შესაბამისი ფორმით, მასშტაბით, გეოგრაფიული მიმართულებით და შედეგებით. ამ გადაადგილებების ისტორიაში შესაძლებელია გამოვყოთ 7 პერიოდი:

- უძველესი ხანა, რომელიც სათავეს იღებს დაახლოებით 700 ათას წელს ჩვენს წელთაღრიცხვამდე და გრძელდებოდა ჩვენი წელთაღრიცხვის მე-4 საუკუნემდე. ეს ხანა მოიცავს ორ ისტორიულ ეპოქას - პირველყოფილ თემურ წყობილებას და მონათმფლობელობის თითქმის მთელ პერიოდს;
- IV- IX საუკუნეები - ადრინდელი ფეოდალიზმის ეპოქა;
- X-XV საუკუნეები - განვითარებული ფეოდალიზმის ეპოქა;
- XVI-XVIII საუკუნეები - გვიანდელი ფეოდალიზმის და ადრინდელი კაპიტალიზმის ეპოქები („აბსოლუტიზმის ხანა“)
- XIX საუკუნე - განვითარებული კაპიტალიზმის პერიოდი ;
- XX საუკუნის პირველი ნახევარი - მსოფლიო ომების პერიოდი;
- თანამედროვე პერიოდი - XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან დღემდე.⁴

⁴ გოგსაძე, გ., მოსახლეობის გეოგრაფია., (2008)., თბილისი. გვ 85

ტერმინების „მიგრაცია“ და „მიგრანტი“ სწორად განსაზღვრას დიდი მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფოსთვის. წინააღმდეგ შეთხვევაში ფაქტობრივად შეუძლებელი იქნება მიგრაციული პოლიტიკის მთავარი მიმართულებებისა და პროცესების მართვისათვის საჭირო ბერკეტების შემუშავება. მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანთა გადაადგილების ისტორია საუკუნეებს მოიცავს ამ პროცესის აღმნიშვნელი ტერმინის - „მიგრაცია“ უნივერსალური განმარტება დღემდე არ არსებობს. ყველაზე ზოგადად, მიგრაციას განმარტავენ, როგორც ადამიანთა ნებისმიერ გადაადგილებას, გარდა სამხედრო გადაადგილებისა.

სხვადასხვა ქვეყანებისა თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შემუშავებული მიგრაციის დეფინიცია შინაარსობრივად შესაძლოა მსგავსი, მაგრამ ფორმალურად განსხვავებული იყოს ერთმანეთისაგან. მაგალითად, საქართველოს მიგრაციის სამთავრობო კომისიის მიერ შედგენილ მიგრაციის ტერმინთა განმარტებით ლექსიკონში ვკითხულობთ:

- „*მიგრაცია არის საერთაშორისო საზღვარზე ან ქვეყნის შიგნით გადაადგილების პროცესი. იგი გულისხმობს მოსახლეობის ნებისმიერი სახით გადაადგილებას, მიუხედავად ხანგრძლივობისა, შემადგენლობისა და გამომწვევი მიზეზებისა; მიგრაცია მოიცავს ლტოლვილთა, იძულებით გადაადგილებულ პირთა, გამოსახლებულ პირთა და ეკონომიკურ მიგრანტთა გადაადგილებას.*”⁵

დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიურ ლექსიკონში კი მიგრაცია განმარტებულია, როგორც ადამიანთა გადაადგილება ამა თუ იმ ტერიტორიის საზღვრებს იქით საცხოვრებელი ადგილის, სამუშაოდ ან მეტნაკლებად ხანგრძლივი დროის შეცვლის მიზნით. (წულაძე.გ. დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიური ლექსიკონი, 2000წ. გვ.153)

- „*მიგრანტი*” მოიაზრებს ყველა იმ შემთხვევას, როდესაც პირი მიგრაციის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს, როგორც ნებაყოფლობით, ასევე იძულებით.

⁵ <http://migration.commission.ge/files/glosaary.pdf>

გადაადგილების მაშტაბის მიხედვით განასხვავებენ გარე (საერთაშორისო მიგრაცია) და შიდა მიგრაციას. შიდა მიგრაცია გულისხმობს ადამიანების გადაადგილებას ქვეყნის ერთი რეგიონიდან მეორეში ახალ საცხოვრებელ ადგილზე დამკვიდრების მიზნით, ან ამგვარი შედეგით. აღნიშნული მიგრაცია შეიძლება იყოს დროებითი ან მუდმივი. შიდა მიგრანტები გადაადგილდებიან, მაგრამ რჩებიან წარმოშობის ქვეყნის საზღვრებში (მაგ. სოფლად დასახლებულთა მიგრაცია ქალაქებში).⁶ საერთაშორისო მიგრაცია კი იმგვარი პროცესია, როდესაც ადამიანები ტოვებენ თავიანთ წარმოშობის ან ჩვეული ბინადრობის ქვეყანას სხვა ქვეყანაში მუდმივი ან დროებითი დამკვიდრების მიზნით. საერთაშორისო მიგრაციის შემთხვევაში მიგრანტები კვეთენ საერთაშორისო საზღვარს.⁷

გარე მიგრაციაზე საუბრისას, უაღრესად საინტერესოა თვალსაჩინო ფრანგი მეცნიერის, ფილოსოფოსისა და სოციოლოგის ნობელის პრემიის ლაურეატის ალფრედ სოვის მოსაზრებები. კერძოდ, მის მიერ აღნიშნული მიგრაციული პროცესების განხილვა სამი თვალსაზრისით: 1. თვითონ მიგრანტთა ინტერესებიდან გამომდინარე; 2. იმ ქვეყნების ინტერესებიდან გამომდინარე საიდანაც ხდება მიგრაცია; 3. იმ ქვეყნების ინტერესებიდან გამომდინარე, რომელშიც ხდება მიგრაცია. დღეს საერთაშორისო ურთიერთობების, საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი განსახილველი და საპოლემიკო თემაა ის, თუ როგორ ხდება ამ სამი ინტერესის დაბალანსება, როდესაც სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამართლებრივი პრობლემები წარმოშობიშვება ამ მიმართულებით.

სამართლებრივი თვალსაზრისით საერთაშორისო მიგრაციები შეიძლება იყოს ლეგალური ან არალეგალური ხასიათის. მიგრაციის საკითხთა სამთავრობო კომისიის მიერ გამოქვეყნებულ ლექსიკონში არალეგალური მიგრაცია განმარტებულია , როგორც გადაადგილება, რომელიც ხორციელდება გამგზავნი, სატრანზიტო და მიმღები ქვეყნების მარეგულირებელი ნორმების დარღვევით. სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე მიგრაციის

⁶ <http://migration.commission.ge/files/glosaary.pdf>

⁷ იგივე, 46გვ.

მკაფიო და საყოველთაოდ აღიარებული განსაზღვრება არ არსებობს. დანიშნულების ქვეყნის თვალთახედვით, ეს არის აღნიშნულ ქვეყანაში არალეგალური შესვლა, დარჩენა ან მუშაობა, რაც ნიშნავს იმას, რომ მიგრანტს არ აქვს ნებართვა, ან მოცემული ქვეყნის საიმიგრაციო რეგულაციებით განსაზღვრული (ქვეყანაში) შესვლის, დარჩენის ან მუშაობისთვის აუცილებელი დოკუმენტები. გამგზავნი ქვეყნის თვალთახედვით, კანონიერი საფუძვლის არარსებობად მიჩნეულია შემთხვევები, როდესაც პირი საერთაშორისო საზღვარს კვეთს ნამდვილი პასპორტის ან სამგზავრო დოკუმენტის გარეშე ან არ ასრულებს ქვეყნის დატოვებისთვის განსაზღვრულ ადმინისტრაციულ მოთხოვნებს. თუმცა, არსებობს ტენდენცია, შეიზღუდოს ტერმინის „არალეგალური მიგრაცია“ გამოყენება და იგი გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ მიგრანტთა უკანონო გადაყვანისა და ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) შემთხვევებში.⁸

იძულებითი მიგრაცია ზოგადი ტერმინია, რომელიც გამოიყენება მიგრაციული ნაკადების დასახასიათებლად, რომელთა შემთხვევაშიც არსებობს იძულების ელემენტი, მათ შორის სიცოცხლისა და არსებობის მიმართ საფრთხე, რომელიც გამოწვეულია ბუნებრივი, თუ ადამიანის ჩარევით განპირობებული მიზეზებით. მაგ., ლტოლვილთა და ქვეყნის შიგნით გადაადგილებულ პირთა ნაკადები, ასევე ბუნებრივი, ეკოლოგიური, ქიმიური და ბირთვული კატასტროფებით, შიმშილობით და განვითარების პროექტებით გამოწვეული გადაადგილება⁹

რეალიზაციის საშუალებების მიხედვით მიგრაცია იყოფა ორგანიზებულ (როდესაც მას სახელმწიფო ან ორგანიზაცია ახორციელებს) და არაორგანიზებულ (როდესაც ის ინდივიდუალურად წარმოებს) *მიგრაციად*. (დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიური ლექსიკონი, წულაძე, გ. გვ 153. (2000)).

⁸ იგივე, გვ 48

⁹ იგივე, გვ 36

გადაადგილების ხანგრძლივობის მიხედვით გამოყოფენ მუდმივ და დაბრუნებით მიგრაციას. დაბრუნებითი მიგრაცია გულისხმობს პირის გადაადგილებას, რომელიც ბრუნდება თავისი წარმოშობის ან ჩვეული ბინადრობის ქვეყანაში, ჩვეულებრივ, სულ მცირე ერთი წლის ყოფნის შემდგომ სხვა ქვეყანაში. ამასთან დაბრუნება შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითი ან არანებაყოფლობითი. მუდმივი მიგრაციის დროს მიგრანტი სამშოლოს ტოვებს და საცხოვრებლად ახალ ქვეყანაში მკვიდრდება¹⁰

¹⁰ <http://migration.commission.ge/files/glosaary.pdf>

თავი II. მიგრაციის სფეროში არსებული თეორიები

საერთაშორისო მიგრაციები გლობალიზაციის ეპოქის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დამახასიათებელი მოვლენაა. ამ პროცესში ჩაბმული ადამიანების რაოდენობა განუხრელად იზრდება, რაც გამოწვეულია მრავალი, მათ შორის ეკონომიკური, დემოგრაფიული, სოციალური, პოლიტიკური, ბუნებრივ-გეოგრაფიული და ომის ფაქტორებით. 1960 - 2005 წლებში მიგრანტთა რაოდენობა მსოფლიოში ორნახევარჯერ 75 მილიონიდან 191 მილიონამდე გიზარდა. (გოგსაძე, გ. *მოსახლეობის გეოგრაფია*, თბილისი, (2008.)). უკანასკნელი, თითქმის ნახევარი საუკუნის განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა მასობრივი იმიგრაციის ქვეყნების რიცხვიც. 1960 წელს 500 ათასზე მეტი იმიგრანტი მსოფლიოს მხოლოდ 30 ქვეყანაში იყო დაფიქსირებული, ხოლო 2005 წლისათვის ასეთი ქვეყნების რიცხვი 64-მდე ავიდა. (გოგსაძე, გ. *მოსახლეობის გეოგრაფია*. თბილისი, (2008.)).

მსოფლიოში მიმდინარე ამგვარი ფართომასშტაბიანი მიგრაციული პროცესებით დაინტერესებულმა მეცნიერებმა ჩამოაყალიბეს თეორიები, რომლებიც აანალიზებენ და ხსნიან მიგრაციის გამომწვევ მიზეზებს და შედეგებს. თეორიებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ოთხი მათგანი: 1) ნეოკლასიკური მაკროეკონომიკური თეორია; 2) დუალისტური / სეგმენტური შრომის ბაზრის თეორია; 3) მსოფლიო სისტემების თეორია; 4) ოჯახის გადაწყვეტილება და შრომითი მიგრაციის ახალი ეკონომიკური თეორია.

ნეოკლასიკური მაკროეკონომიკური თეორია მიიჩნევს, რომ მიგრაცია არ არის განპირობებული მხოლოდ ადამიანის ინდივიდუალური არჩევანით, არამედ წარმოადგენს ოჯახურ სტრატეგიას. ამრიგად, ინდივიდი ერთპიროვნულად კი არ იღებს გადაწყვეტილებას ემიგრაციის შესახებ, არამედ ოჯახი ახდენს არსებული რესურსების დივერსიფიკაციას, რითაც ამცირებს შესაძლო საფრთხეს, რომელიც მის კეთილდღეობას დაემუქრება იმ შემთხვევაში, თუ ოჯახის შემოსავლები სხვადასხვა მიზეზის გამო შემცირდება. ამრიგად, გადაწყვეტი აქტორი აქ ინდივიდი კი არა, ოჯახია, ხოლო ინდივიდი, გარკვეულწილად, ოჯახის “ნების” შემსრულებელი ხდება, რადგანაც მისი

ემიგრაციის მიზანს, არა პირადი მოთხოვნილებების და სურვილების დაკმაყოფილება, არამედ სამშობლოში დარჩენილი ოჯახის წევრების მატერიალური უზრუნველყოფა წარმოადგენს. ოჯახების მიგრაციული სტრატეგია შემოსავლების დივერსიფიკაციას ისახავს მიზნად, და როგორც წესი, ყველაზე ხშირად სოფლის მეურნეობით დაკავებულ შინამეურნეობებს ახასიათებთ, რომლებიც ამგვარად ცდილობენ დაიზღვიონ თავი იმ შემთხვევაში, თუ ცუდი ბუნებრივი პირობების გამო ვერ მოახერხებენ საკმარისი ოდენობის მოსავლის აღებას. შესაბამისად, მიგრაციის ახალი ეკონომიკური თეორია უფრო უკეთ ხსნის მიგრაციას, ტრადიციული აგრარული საზოგადოებებიდან, სადაც უფრო ძლიერია ნათესაური ურთიერთობები. („შრომითი ემიგრაცია დაბა თიანეთიდან : ემიგრაციული ქსელების განვითარება,“ თ.ზურაბაშვილი თბ., 2007).

დუალისტური / სეგმენტური შრომის ბაზრის თეორიის მიხედვით ქვეყნები ჭარბი შრომითი რესურსებით და ნაკლები კაპიტალით ხასიათდებიან დაბალი საშუალო ხელფასით, მაშინ როცა განვითარებულ ქვეყნებს მწირი შრომითი რესურსებით, ახასიათებთ უფრო მაღალი საშუალო ხელფასი. ხელფასებს შორის სხვაობა აყალიბებს მიგრაციულ ნაკადებს. მიგრაციული პროცესების შედეგად განვითარებადი ქვეყნებიდან ადამიანების გადინება იწვევს საშუალო ხელფასების გარკვეული რაოდენობით ზრდას, მაშინ როცა მასპინძელ ქვეყნებში მიგრანტთა შრომითი რესურსის მატება საშუალო ხელფასის შემცირებას განაპირობებს. დროთაგანმავლობაში საპირისპირო ნაკადები ჩნდება. ხდება ინვესტიციების გადაადგილება კაპიტალით მდიდარი ქვენიდან ღარიბი ქვეყნებისკენ. კაპიტალისტისთვის, რომელიც დაინტერესებულია საერთაშორისო დონეზე ინვესტიციების დაბანდებით მიმზიდველია განვითარებადი ქვეყნები, რადგან აქ ლოკალური შრომითი რესურსი იაფია, ფინანსური კაპიტალის გადაადგილებას ჰუმანური კაპიტალის ადგილმონაცვლეობაც ახლავს თან, რომელსაც მაღალკვალიფიციური შრომითი რესურსი წარმოადგენს განვითარებული ქვეყნებიდან. თუმცა ამ ნაკადებთან ერთად კვლავ ნარჩუნდება დაბალკვალიფიციური შრომითი რესურსის მიგრაციული ნაკადები. ეს მაკროეკონომიკური თეორია თავისთავში მიკროეკონომიკურ მოდელსაც მოიცავს, რომლის

მიხედვით თითოეული ინდივიდი ამ სივრცითი გადაადგილებიდან დადებით ფინანსურ სარგებელს ელის. („შრომითი ემიგრაცია დაბა თიანეთიდან: ემიგრაციული ქსელების განვითარება,“ თ.ზურაბაშვილი თბ., 2007).

მსოფლიო სისტემების თეორია მაკრო-დონის თეორიათა რიცხვს მიეკუთვნება, რომელიც გადამწყვეტ ფაქტორად საერთაშორისო მიგრაციის დროს არა ინდივიდს, არა ოჯახს, არამედ მსოფლიოში არსებულ ეკონომიკურ სისტემას მიიჩნევს. მსოფლიო სისტემების თეორია ეფუძნება ემანუელ ვალერშტაინის ნაშრომებს და იმპერიალიზმის ადრეულ მარქსისტულ კრიტიკას, რომლის მიხედვითაც, საერთაშორისო მიგრაცია გამოწვეულია “მსოფლიო ბაზრის სტრუქტურით, რომელიც განვითარდა და გაფართოვდა XVI საუკუნის შემდეგ. ადამიანები, რომლებიც ტრადიციულ საზოგადოებებში ცხოვრობენ, რაც არ უნდა ღარიბები იყვნენ, როგორც წესი, არ მიდიან ემიგრაციაში. მხოლოდ მას შემდეგ იწყებს ამ ქვეყნის მოსახლეობა საზღვარგარეთ გამგზავრებას, რაც “პერიფერიული” ქვეყანა გლობალიზაციურ პროცესებში და მსოფლიო სავაჭრო ურთიერთობებში ერთვება, რასაც, თავისთავად, თან სდევს გარკვეული კულტურული და სოციალური ცვლილებები. ამრიგად, მიგრაცია არის იმ მოვლენების ბუნებრივი შედეგი, რომელიც თან სდევს კაპიტალისტურ განვითარებას – როგორც წესი, აქ იგულისხმება კოლონიალიზმის პერიოდი, როდესაც მეწარმეები განვითარებული ქვეყნებიდან, ხსნიდნენ საწარმოებს “პერიფერიულ” ქვეყნებში, რათა იაფი მუშახელის, ნედლეულისა და რესურსების საშუალებით გაეზარდათ მოგება. სწორედ ამიტომ, ხშირად პირველ ხანებში ემიგრაცია ყოფილი კოლონიებიდან მიმართულია იმ ქვეყნებისკენ, რომლებთანაც კავშირები “კოლონიალურ” პერიოდში დამყარდა – მაგალითად, პაკისტანელები და ინდოელები ტრადიციულად დიდ ბრიტანეთში მიდიან ემიგრაციაში, ალჟირელები – საფრანგეთში, ფილიპინელები – ამერიკის შეერთებულ შტატებში და ა.შ. მსოფლიო სისტემების თეორიის მიმდევრები თვლიან, რომ, როდესაც ემიგრაცია ტრადიციული და ნაკლებად განვითარებული ქვეყნებიდან მდიდარი და განვითარებული ქვეყნებისკენ მიემართება, ხოლო მიგრანტები იწყებენ სამშობლოში ფულადი დახმარებების გაგზავნას, მიგრანტების

სამშობლო ქვეყანა უფრო მეტად ერთვება საბაზრო ურთიერთობებში, რაც კიდევ უფრო მეტად უწყობს ხელს მიგრაციის დონის ზრდას. („შრომითი ემიგრაცია დაბა თიანეთიდან : ემიგრაციული ქსელების განვითარება,“ თ.ზურაბაშვილი თბ., 2007).

სოციალური კაპიტალის თეორია მიგრაციის ნეოკლასიკური თეორიისგან განსხვავებით ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ გადაწყვეტილების მიღება ემიგრაციის შესახებ არ ხდება მხოლოდ და მხოლოდ რაციონალური გამოთვლების საფუძველზე, რომლებსაც პოტენციური ემიგრანტი ინდივიდუალურ დონეზე იღებს, ოჯახის წევრებისა და ახლობლების აზრისა და ჩარევის გათვალისწინების გარეშე. სოციალური კაპიტალის თეორია ასევე ეჭვქვეშ აყენებს „მიზიდვისა და განზიდვის“(push and pull) ფაქტორების როლს საზღვარგარეთ გამგზავრების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. სოციალური კაპიტალის თეორიის თანახმად, ემიგრაციის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება ხდება იმ სოციალური კავშირების ზემოქმედების ქვეშ, რომლებიც აკავშირებთ საზღვარგარეთ წასულ ემიგრანტებს და მათ სამშობლოში დარჩენილ ოჯახის წევრებს, ნათესავებსა და მეგობრებს. ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს, რომ ემიგრაციის ყველა ფაქტი განპირობებულია ემიგრაციული ქსელების არსებობით – თავდაპირველად ემიგრაცია გამოწვეულია ეკონომიკური, პოლიტიკური ანდა სოციალური ფაქტორებით. მაგრამ სოციალური კაპიტალის თეორიის თანახმად, მიგრაციის თითოეული ფაქტი ხელს უწყობს ემიგრაციული ქსელების ჩამოყალიბებასა და განვითარებას, ხოლო ემიგრაციული ქსელები კი უკვე გვევლინებიან, როგორც დამოუკიდებელი აქტორები ემიგრაციის პროცესში. დუგლას მასეის განმარტებით, “ემიგრაციული ქსელი არის ადამიანებს შორის არსებული კავშირების კრებული, რომლებიც ერთმანეთთან აკავშირებს მიგრანტებს, ყოფილ მიგრანტებს, და არამიგრანტებს მშობლიურ და მიმღებ ქვეყნებში ნათესაობის, მეგობრობის და საერთო წარმომავლობის საშუალებით“. ასეთ კონტექსტში მიგრანტები განიხილებიან არა როგორც “თავგადასავლების მარტოხელა მაძიებელნი, არამედ, როგორც აქტორები, რომლებიც დაკავშირებულნი არიან საზოგადოებებთან, როგორც მიმღებ, ასევე მშობლიურ ქვეყანაში, ხოლო მათი სოციალური კავშირები ხელს უწყობენ და სტრუქტურირებენ მათ

გადასვლას ერთი საზოგადოებიდან მეორეში”. ეს კავშირები, როგორც წესი, საკმაოდ ეფექტურად ფუნქციონირებენ. ისინი საკმაოდ მყარია, რადგანაც ბუნებრივად ჩამოყალიბდნენ ნათესაური და მეგობრული კავშირების საფუძველზე ემიგრაციამდელ პერიოდში. ამრიგად, ემიგრანტების “პირველი ტალღა”, რომელიც, როგორც წესი, ძირითადად შედგება ყველაზე მოტივირებული, ენერგიული და გამბედავი ადამიანებისგან, რომლებმაც გარისკეს წასვლა ისეთ ქვეყნებში, სადაც მათ არავის დახმარების იმედი არ ჰქონდათ, სულ უფრო და უფრო მეტ მიმდევართან ხდება დაკავშირებული.

როგორც წესი, ემიგრაციის ხარჯი მაქსიმალურია მაშინ, როდესაც ემიგრანტი მიდის სრულიად უცხო ქვეყანაში, სადაც მას არანაირი გარეშე დახმარების იმედი არ აქვს. უცხო ქვეყანაში ჩასვლის შემდეგ, ის იძულებულია თავად გაიკვილოს გზა, დამოუკიდებლად იმოგოს სამუშაო და საცხოვრებელი ადგილი; ამასთანავე, ის აყალიბებს ახალ კავშირებს ადგილობრივ მოსახლეობასთან და სხვა ემიგრანტებთან; შეიძლება გაიცნოს მისი სამშობლოდან წასული სხვა ემიგრანტებიც. ამ პროცესში ეცნობა მიმღები ქვეყნის ცხოვრების წესს, ხდება სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის წევრი, ასე თუ ისე მკვიდრდება ახალ ქვეყანაში. თანდათან, მას საშუალება უჩნდება, რომ მოახდინოს გარკვეული რესურსების აკუმულირება, რომლებიც შეუძლია მოახმაროს თავისი ახლობლების, ნათესავების და მეგობრების ემიგრაციას. ამიტომ შემდგომი “ტალღების” ემიგრანტების საზღვარგარეთ გამგზავრების ხარჯები საგრძნობლად მცირდება, რადგან მიმღებ ქვეყანაში უკვე დამკვირდებულ ემიგრანტებს შეუძლიათ გაუწიონ მნიშვნელოვანი დახმარება თავის ახლობლებს, თუ მათაც ექნებათ სურვილი, რომ ემიგრაციაში წავიდნენ. რაც უფრო ვითარდება ემიგრაციული ქსელები, მით უფრო ნაკლები დანახარჯებით და მეტი ეფექტურობით შეუძლიათ მათ ფუნქციონირება. ძალიან მალე ქსელური კონსოლიდაციის და ექსპანსიის პროცესები გარდაიქმნებიან ისეთ ფენომენად, რომელიც საკუთარ თავს ასაზრდოებს. ემიგრაციული ქსელების მეშვეობით ადამიანები სხვადასხვა სახის დახმარებას იღებენ – ეს შეიძლება იყოს ფინანსური დახმარება საზღვარგარეთ გასამგზავრებლად, მიმღებ ქვეყანაში ჩასვლის შემდეგ საცხოვრებელი ადგილით

უზრუნველყოფა პირველ ხანებში მაინც, დახმარება სამსახურის შოვნაში, და სხვა. („შრომითი ემიგრაცია დაბა თიანეთიდან : ემიგრაციული ქსელების განვითარება,“ თ.ზურაბაშვილი თბ., 2007).

სოციალური ქსელების თეორიის კრიტიკოსები ყურადღებას ამახვილებენ იმ გარემოებაზე, რომ თავისთავად ქსელებს არ შესწევთ იმის ძალა, რომ შექმნან სამუშაო ადგილები. ნათელია, რომ თუ სოციალური კაპიტალის თეორიის ლოგიკას მივყვებით, რა თქმა უნდა, დადგება დრო, როდესაც მიმღებ ქვეყანაში ყველა სამუშაო ადგილი დაკავებული იქნება და ახლად ჩასული ემიგრანტები საკმაოდ რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან და შეძლებენ სამსახურის/საცხოვრებელი ადგილის შოვნას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სხვა ემიგრანტების მიერ დაკავებული ადგილები გამოთავისუფლდება. ამასთანავე, იმ შემთხვევაში, თუ სულ უფრო და უფრო მეტი ერთნაირი უნარ-ჩვევების მქონე ემიგრანტი ჩავა, ამან, შესაძლოა, ხელფასების შემცირება ან ემიგრანტებს შორის უმუშევრობა გამოიწვიოს. ლათის და მისი თანაავტორების აზრით, “თუ ემიგრანტების შემოდინება უსწრებს ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებს, დასახლებულ პუნქტებში შეიძლება სამუშაო და საცხოვრებელი ადგილების დეფიციტი შეიქმნას”. შედეგად – ემიგრაციული ქსელები ლატენტურ ხასიათს იღებენ, სუსტდებიან და შეიძლება გაქრნენ. ასეთ შემთხვევაში, ემიგრაციულმა ქსელმა შეიძლება გააგრძელოს თავისი არსებობა მხოლოდ მაშინ, თუ ის შესძლებს მიმართულება შეუცვალოს მიგრაციულ ნაკადებს და მიმართოს ისინი ახალი მიმღები ადგილისკენ, თუმცა, როგორ და რანაირად მოხდება ის, რომ პირველი ტალღის ემიგრანტები გაემგზავრებიან ამ და არა სხვა ქვეყნებში, გაუგებარი რჩება („შრომითი ემიგრაცია დაბა თიანეთიდან : ემიგრაციული ქსელების განვითარება,“ თ.ზურაბაშვილი თბ., 2007).

დასკვნის საახით შეიძლება ითქვას, რომ ყველა ზემოთ ხსენებულ თეორიაში მოცემულია თანამედრვე მიგრაციების სტრუქტურა და დინამიკა. თუმცა კონკრეტული თეორიები მიემართებიან/ხსნიან კონკრეტული მიგრაციული ნაკადების ხასიათს,

გვიჩვენებენ განსხვავებას რეგიონებს შორის, რომელიც გამომდინარებს ლოკალური ისტორიიდან, პოლიტიკიდან და გეოგრაფიიდან.

დუგლას მასეი ახდენს ყველა აღნიშნული თეორიის გენერალიზაციას და აღნიშნავს, რომ ეს კონცეფციები 4 ძირითად ელემენტს ეყრდნობიან :

1. სტრუქტურული ძალები, რომელნიც განაპირობებენ ემიგრაციას განვითარებადი ქვეყნებიდან;
2. სტრუქტურული ძალები, რომლებიც იმიგრანტებს იზიდავენ განვითარებულ ქვეყნებში;
3. საერთაშორისო მიგრანტთა მოტივაციები, მიზნები და მოლოდინები, რომლებიც პასუხობენ/ეხმებიან ამ სტრუქტურულ ძალებს;
4. ეკონომიკური და სოციალური სტრუქტურები/ინსტიტუტები, რომლებიც აკავშირებს ემიგრაციას და იმიგრაციას. (D. S. Massey. *“Why Does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis”*, p.44.)

თუ კი საერთაშორისო მიგრაციის არსის გასაგებად ამ ოთხი თეორიიდან ცალკე რომელიმე ერთს განვიხილავთ არასრულყოფილ და მცდარ შედეგებამდე მივალთ, რაც თავისთავად მცდარი დასკვნისკენ გვიბიძგებს. ერთობლივი განხილვით კი საშუალება მოგვეცემა თანმიმდევრულად და სწორად გავიგოთ საერთაშორისო მიგრაციის მნიშვნელობა.

მე-20 საუკუნეში წამყვანი თეორიული მიდგომა, რომელიც ბიძგს აძლევს ემიგრაციას განვითარებადი ქვეყნებიდან მსოფლიო სისტემების თეორიაა. მსოფლიო სისტემების თეორია, სემენტური შრომის ბაზრის თეორია და ნეოკლასიკური მაკროეკონომიკური თეორია იძლევა იმის ახსნას, თუ რატომ იზიდავენ განვითარებული ქვეყნები ემიგრანტებს. სოციალური კაპიტალის თეორია და მსოფლიო სისტემების თეორიები კი ხსნიან, როგორ წარმოიშობა სტრუქტურული კავშირები, რომლებიც აკავშირებს მიგრანტთა გამგზავნ და მიმღებ ქვეყნებს ერთმანეთთან.

თავი III. მიგრაციული პროცესები საქართველოში. მისი მაჩვენებლები

ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობა, როგორც ისტორიულად, ასევე XX საუკუნეში უმეტესად სამშობლოში ცხოვრობდა. ამას ის ფაქტიც ადასტურებს, რომ 1979 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მასალების მიხედვით საბჭოთა კავშირის ქართველთა 96,5% საქართველოს სსრ-ში ცხოვრობდა. (გაჩეჩილაძე. გ., (1997). „*მოსახლეობის მიგრაცია საქართველოში და მისი სოციალურ ეკონომიკური შედეგები*“, გვ. 9). საქართველო გლობალური მიგრაციის სისტემის ნაწილი საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ გახდა. (იხ. ცხრილი. N1). თუმცა, ჩვენი ქვეყნისთვის, უარყოფითი მიგრაციული სალდო დამახასიათებელი გახდა უკვე 1950-იანი წლების ბოლოდან, მას შემდეგ იგი ყოველწლიურად იზრდებოდა და მაქსიმუმს 1994 წელს მიაღწია. 1995 წლიდან იწყება მიგრაციის უარყოფითი სალდოს შემცირება თუმცა იგი უარყოფით ნიშანს 2004 წლამდე ინარჩუნებს. საინტერესოა რა იყო მიზეზი მიგრაციული ნაკადების უცაბედი და საკმაოდ მასშტაბური ცვლილებისა? რამ გამოიწვია მიგრაციის სალდოს, რომელიც 13 წლის განმავლობაში მუდმივად უარყოფით ნიშანს ინარჩუნებდა, დადებითად შეცვალა? თანაც მაშინ, როდესაც 2003 წლისათვის მიგრაციის უარყოფითი სალდო -6,4 %ი -ის ტოლი იყო. 2004 წელს კი საგრძნობლად შეიცვალა და 1.3 %ი გახდა.

საქართველოში მიმდინარე მიგრაციული პროცესების განხილვისას აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ მონაცემები, რომლებზე დაყრდნობითაც ხორციელდება ამ სფეროში, არსებული მდგომარეობის ანალიზი, ხშირად განსხვავებული და წინააღმდეგობრივიც კია. ჩვენს ქვეყანაში მოსახლეობის პირველი საყოველთაო აღწერა დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ 2002 წერს ჩატარდა. მანამდე მოსახლეობის საყოველთაო აღწერა საქართველოში 1989 წელს იქნა ჩატარებული. აღწერათაშორის პერიოდში, კერძოდ კი, 1990-იან წლებში საქართველოში მომხდარ ცნობილ პოლიტიკურ, სოციალურ- ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ მოვლენებს მოჰყვა დემოგრაფიული მოვლენებისა და მიგრაციის

რეგისტრაციის გაუარესება, რის შედეგადაც გართულდა მოსახლეობის რაოდენობისა და სხვა დემოგრაფიული მაჩვენებლების ზუსტი განსაზღვრა. აღნიშნულიდან გამომდინარე ოფიციალური სტატისტიკის პარალელურად გაჩნდა არაოფიციალური სტატისტიკაც, მეცნიერული შეფასება - გაანგარიშებების სახით. ასეთი მონაცემები კი, მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა და განსხვავდება საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის შესაბამისი მონაცემებისა და მაჩვენებლებისაგან. (წულაძე, გ., მაღლაფერიძე, ნ., სულაბერიძე, ა., მამარდაშვილი, გ. (2008) „საქართველოს დემოგრაფიული განვითარება გუმინ, დღეს და ხვალ.“). მიგრაციულ-დემოგრაფიული აღრიცხვიანობა, დამოუკიდებლობა მოპოვებულ საქართველოში რთული იყო არამარტო ქვეყანაში შექმნილი პოლიტიკური დესტაბილიზაციის მიზეზით, არამედ იმათაც, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ საქართველოს მოსახლეობამ აქტიურად იწყო ქვეყნის დატოვება, რამაც წარმოშვა მასშტაბური მიგრაციული ნაკადები. ასეთი პროცესებისათვის კი სახელმწიფო მზად არ იყო. მაგალითად საკმაოდ მცირე და დასახვეწი იყო მიგრაციის სფეროს საკანონმდებლო ბაზა და აქედან გამომდინარე მიგრაციულ-დემოგრაფიულ ტერმინოლოგიაც კი.

ცხრილი N 1¹¹

საქართველოს მოსახლეობის გარე მიგრაციის სალდო 1990- 2016 წწ.

წელი	მიგრაციული სალდო		წელი	მიგრაციული სალდო	
	ათასი	%ი		ათასი	%ი
1990	-13,2	-2,4	2004	5,5	1,3
1991	-22,6	-4,1	2005	76,3	17,5
1992	-139,3	-25,8	2006	-12,1	-2,8
1993	-140,9	-27,4	2007	-20,7	-4,7
1994	-142,6	-29,3	2008	-10,2	2,3
1995	-127,2	-28,2	2009	34,2	7,8
1996	-123,1	-27,5	2010	18,1	4,1

¹¹ მასალა მოწოდებულია საქართველო სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ

1997	-59,9	-13,5	2011	20,2	4,5
1998	-39,2	-8,7	2012	21,5	21,5
1999	-36,3	-8,1	2013	-2,6	-2,6
2000	-35,2	-8,0	2014	-6,5	-6,5
2001	-31,2	-7,1	2015	-3,4	-3,4
2002	-29,1	-6,7	2016	-2,2	-8,1
2003	-27,6	-6,4	2017	-	-

სახელმწიფომ, რომ შეძლოს მის ქვეყანაში მიმდინარე დემოგრაფიული პროცესების კონტროლი, ამ პროცესების თავისებურებების, ცვლილებების, შედეგების და სხვა მასთან დაკავშირებული საკითხების ანალიზი, ამავდროულად შესაბამისი პოლიტიკის შემუშავება და ღონისძიებების გატარება, აუცილებელია გააჩნდეს რეგულირების და შესაბამისად კონტროლის სისტემები, რომელიც ეყრდნობა ქვეყანაში არსებულ საკანონმდებლო ბაზას.

დამოუკიდებელ საქართველოში ძალიან მწირი და გაუმართავი იყო მიგრაციის სფეროში არსებული საკანონმდებლო ბაზა. თუმცა ბოლო პერიოდში სახელმწიფოს მიერ უფრო მეტი ყურადღება ეთმობა მიგრაციულ პროცესებთან დაკავშირებულ საკითხებს და იხვეწება მისი რეგულირების საკითხებიც.

2010 წელს შეიქმნა მიგრაციის საკითხთა სამთავრობო კომისია, რომელიც მსჯელობს და გადაწყვეტილებებს იღებს მიგრაციის მართვასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა აქტუალურ საკითხზე. თანდათან შემუშავდა და მოქმედებაში მოვიდა სხვადასხვა მნიშვნელოვანი ადგილობრივი კანონმდებლობა :

1. საქართველოს კანონი „საქართველოს მოქალაქეების საქართველოდან გასვლისა და საქართველოში შემოსვლის წესების შესახებ“.

ამ კანონის მიზანია - საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების შესაბამისად უზრუნველყოს საქართველოს მოქალაქის უფლება, დატოვოს თავისი ქვეყანა და თავისუფლად დაბრუნდეს უკან, განსაზღვროს საქართველოს მოქალაქეთა საქართველოდან გასვლისა და საქართველოში შემოსვლის წესები და პირობები, აგრეთვე მოაწესრიგოს ამასთან დაკავშირებით წარმოშობილი სხვა

ურთიერთობები. (<http://migration.commission.ge/files/804.pdf> წაკითხვის თარიღი : 30 მაისი). ეს კანონი საქართველოს რესპუბლიკის პარლამენტმა 1993 წლის 7 დეკემბერს მიიღო, მას შემდეგ კანონში რამდენჯერმე შევიდა ცვლილება.

2. საქართველოს კანონი „უცხოეთში მცხოვრები თანამემამულეებისა და დიასპორული ორგანიციების შესახებ.“ ([http:// migration.commission.ge /files/5301.pdf](http://migration.commission.ge/files/5301.pdf))

კანონის მიზანია - განსაზღვროს უცხოეთში მცხოვრებ თანამემამულეებთან მიმართებით საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკის პრინციპები და ჩამოაყალიბოს ამ პოლიტიკის განსახორციელებლად საქართველოს სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობის საფუძვლები, ასევე განსაზღვროს უცხოეთში მცხოვრები თანამემამულისა და დიასპორული ორგანიზაციის სამართლებრივი სტატუსი. ([http:// migration.commission.ge /files/5301.pdf](http://migration.commission.ge/files/5301.pdf)) კანონი საქართველოს პარლამენტმა მიიღო 1992 წლის 12 ივნისს.

3. საქართველოს კანონი „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“.

კანონი არეგულირებს სახელმწიფო საზღვრის სტატუსს, აგრეთვე სახელმწიფო საზღვრის რეჟიმის დადგენასა და დაცვასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს საქართველოს ხმელეთზე, შიდა და ტერიტორიულ წყლებში (ტერიტორიულ ზღვაში), საჰაერო სივრცეში, განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონაში და კონტინენტურ შელფზე. (<http://migration.commission.ge/files/1536.pdf>). კანონი მიღებულ იქნა საქართველოს მთავრობის მიერ 2013 წლის 30 დეკემბერს. (<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2177545>)

4. საქართველოს კანონი „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ,, ([http:// migration.commission.ge/ index.php? article_id = 54&clang =0](http://migration.commission.ge/index.php?article_id=54&clang=0))

კანონის მიზანია - უზრუნველყოს ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) თავიდან აცილებისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის ხელშეწყობა ტრეფიკინგის მსხვერპლთა უფლებების დაცვით, დახმარებითა და რეაბილიტაციით; განსაზღვროს ტრეფიკინგის დანაშაულზე სისხლის სამართლებრივი დევნის განხორციელების თავისებურებები;

განსაზღვროს ადამიანით ვაჭრობის თავიდან აცილებისათვის, მის წინააღმდეგ ბრძოლისა და ადამიანით ვაჭრობის მსხვერპლთა დაცვის, დახმარებისა და რეაბილიტაციისათვის სახელმწიფო ორგანოების, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და იურიდიული პირების თანამშრომლობის პრინციპები. (<http://migration.commission.ge/files/2944.pdf#>). საქართველოს პარლამენტმა აღნიშნული კანონი 2006 წლის 28 აპრილს მიიღო. (<http://www.justice.gov.ge/Ministry/Index/344>)

5. საქართველოს კანონი „უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ“ (http://migration.commission.ge/files/aliens_law_geo.pdf)

ეს კანონი არეგულირებს უცხოელთა საქართველოში შემოსვლის, ყოფნის, ტრანზიტით გავლისა და საქართველოდან გასვლის სამართლებრივ საფუძვლებსა და მექანიზმებს, აგრევე განსაზღვრავს უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა უფლებებსა და მოვალეობებს, საქართველოში მყოფ უცხოელთა საქართველოდან გაძევების ფორმებსა და პროცედურებს, გაძევების პროცესში მონაწილე სახელმწიფო დაწესებულებათა კომპეტენციის ფარგლებსა და პასუხისმგებლობას. (http://migration.commission.ge/files/aliens_law_geo.pdf) ამ კანონის კონსოლიდირებული, ვერსია საქართველოს პარლამენტმა 2014 წლის 5 აპრილს მიიღო. (<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2278806>)

6. საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს მოქალაქეობის შესახებ“.

კანონი განსაზღვრავს საქართველოს მოქალაქეობის ძირითად პრინციპებს, ადგენს საქართველოს მოქალაქეობის სამართლებრივ მდგომარეობას და საქართველოს მოქალაქეობის მოპოვებისა და შეწყვეტის საფუძვლებს. (http://migration.commission.ge/files/matsne-citizenship_geo_.pdf) კანონის საბოლოო ვერსია საქართველოს რესპუბლიკის პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა 1993 წლის 25 აპრილს. (<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32596>)

7. საქართველოს კანონი „შრომითი მიგრაციის შესახებ“

კანონი განსაზღვრავს შრომითი მიგრაციის სფეროსთვის მიკუთვნებულ საკითხებს, უთიერთობებსა და სუბიექტებს, შრომითი მიგრაციის სფეროში სახელმწიფო მმართველობის განმახორციელებელ ორგანოებს და მათ უფლება- მოვალეობებს და ადგენს შრომითი მიგრაციის სფეროში სახელმწიფო მმართველობის პრინციპებსა და მექანიზმებს. იგი არეგულირებს შრომითი მიგრაციის სფეროსათვის მიკუთვნებულ ირთიერთობებს, რომლებიც საქართველოს მოქალაქის, საქართველოსი მუდმივი ბინადრობის ნებართვის მქონე უცხოელის, საქართველოში სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირის საქართველოს ფარგლებს გარეთ შრომით მოწყობას და მის მიერ ანაზღაურებადი შრომით საქმიანობის განხორციელებას უკავშირდება. ეს კანონი საქართველოს პარლამენტმა მიიღო 2015 წლის 1 აპრილს. (<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2806732>)

8. საქართველოს კანონი „საქართველოს მოქალაქეთა და საქართველოში მცხოვრებ უცხოელთა რეგისტრაციის, პირადობის (ბინადრობის) მოწმობისა და საქართველოს მოქალაქის პასპორტის გაცემის წესის შესახებ”

ამ კანონის თანახმად ყველას, ვინც კანონიერად იმყოფება საქართველოში, გარანტირებული აქვს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მომისვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევანის უფლება. ამ უფლების შეზღუდვა შეიძლება მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისათვის აუცილებელი სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრტელობის დაცვის, დანაშაულის ტავიდან აცილების ან მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით.¹² საქართველოს პარლამენტმა აღნიშნული კანონი მიიღო 1996 წლის 27 ივნისს.

9. საქართველოს კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ”

კანონის მიზანია განსაზღვროს იმ ტერიტორიების სტატუსი, რომლებიც ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიის შედეგად და დაადგინოს ამ ტერიტორიების განსაკუთრებული სამართლებრივი რეჟიმი. კანონის კონსოლიდირებული

¹² http://ssa.gov.ge/files/01_GEO/KANONMDEBLOBA/Sakanonmdeblo/48.pdf

ვერსია საქართველოს პარლამენტმა 2008 წლის 23 ოქტომბერს მიიღო.
(<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/19132>)

10. საქართველოს კანონი „საერთაშორისო დაცვის შესახებ“

ამ კანონის მიზანია შექმნას თავშესაფარის პროცედურებისთვის საჭირო სამართლებრივი ჩარჩო. ასევე უზრუნველყოს თავშესაფარის მაძიებლის ლტოლვილის, ჰუმანიტარული სტატუსის მქონე პირისა და დროებითი დაცვის ქვეშ მყოფი პირის უფლებების დაცვა. და უზრუნველ ყოს თავშესაფარის პროცედურა ამ კანონით გათვალისწინებული საერთაშორისო დაცვის მექანიზმების გამოყენებით. (<http://migration.commission.ge/files/matsne-3452780-1.pdf>)

კანონის საბოლოო ვერსიისა საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა 2016 წლის 1 დეკემბერს. (<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3452780>)

გარდა ამ კანონებისა მიგრაციის სფეროში არსებობს მთავრობის დადგენილებები და პრეზიდენტის ბრძანებულებები, რომლებიც მიმართულია მიგრაციული პროცესების მართვა/რეგულირებისაკენ და ყველა ეს სახელმწიფო დოკუმენტი ეფუძნება საქართველოს ძირითად კანონს - კონსტიტუციას.

თავი IV. საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობის დინამიკა 1990 - 2014 წლებში მიგრაციული პროცესების გავლენით და მიგრაციის სფეროში არსებული პროგრამები.

4.1. მიგრაციული პროცესების ზოგადი მიმოხილვა

21-ე საუკუნეში მიგრაციულ პროცესებს მთელი მსოფლიოს მასშტაბით საკმაოდ აქტიური ხასიათი აქვს. ალბათ არ არსებობს ისეთი ქვეყანა, სადაც ვერ შევხვდებით მიგრანტს. მით უფრო დღევანდელ სამყაროში, რომელიც დატვირთულია პოლიტიკური დაძაბულობებით და ომებით სხვადასხვა სახელმწიფოებს შორის, ქვეყანათა სოციალურ - ეკონომიკური თუ ტექნოლოგიური განვითარებულობის დონის განსხვავებულობით, ტურიზმის სფეროს გააქტიურებით, კაპიტალიზმის გავრცელებით და ა.შ მიგრაცია თანდათან კიდევ უფრო ფართო ხასიათს იღებს. მაგალითად 2015 წლის პირველ 9 თვეში ევროკავშირის სასაზღვრო უწყების „ფრონტექსის“ მონაცემებით ევროპის სახელმწიფოებში 710 ათას მიგრანტზე მეტი ჩავიდა, რამაც უკიდურესად დაძაბა სასაზღვრო ქვეყნების მდგომარეობა. რთულ ვითარებაში აღმოჩნდნენ იტალია, მალტა და საბერძნეთი. მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მონაცემებით საბერძნეთის საზღვრებს ყოველ კვირას ადგება 9000 მიგრანტი, რაც მიმდინარე კრიზისულ პერიოდში ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია.¹³

მიგრაციულ პროცესებს აძლიერებს ისიც, რომ მსოფლიო მოსახლეობის რაოდენობა ძალიან გაიზარდა და თუ დედამიწაზე ახალი წელთაღრიცხვის დასაწყისისათვის 700 000 ადამიანს უდრიდა, 2017 წლის 31 მარტის მონაცემების მიხედვით აღნიშნული მაჩვენებელი 7 519 028 970-მდე გაიზარდა.¹⁴ ამასთან საერთაშორისო მიგრაცია 1960-იანი წლებიდან

¹³ <https://geocodna.wordpress.com/2016/წაკითხვის-თარიღი-მაისი,-7,-2017/>.

¹⁴ <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> .

სამჯერ გაიზარდა და 77 მილიონიდან თითქმის 244 მლნ ადამიანი შეადგინა,¹⁵ რაც მთელი მოსახლეობის 3.3%-ია.¹⁶

მიგრაციულ პროცესებს საქართველოშიც აქტიური ხასიათი აქვს, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე მის ფარგლებს გარეთ. ყოველწლიურად უფრო მეტი ადამიანი ტოვებს ჩვენს ქვეყანას. ამაზე მეტყველებს მიგრაციული სალდოს მუდმივად უარყოფითი მაჩვენებელი. იზრდება გაუკაცრიელებული სოფლების და საქალაქო აგლომერაციების რიცხვი, რომლებიც სწორედ სოფლებიდან და რაიონებიდან მიგრირებული ადამიანების მიერ იქმნება. ხშირად შევხვდებით ქუჩაში არაქართველ ადამიანებს, რომლებიც საქართველოში განათლების მიღების, მუდმივად საცხოვრებლად, ტურისტული თვალსაზრისით თუ სხვადასხვა მიზეზით ჩამოდიან. დინამიურია შიდა ტურიზმიც. მაგალითად 15 წლის და უფროსი ასაკის ვიზიტორების მიერ საქართველოს ტერიტორიაზე განხორციელებული ვიზიტების საშუალო თვიური რაოდენობა, 2015 წლის მონაცემების მიხედვით შეადგენდა 1 030.1 ათასს 2015 წელს იგივე მაჩვენებელი 1 080.0 ათასის ტოლი იყო.¹⁷ აღნიშნულთან ერთად საყურადღებოა ასევე 1990-იან და 2008 წლებში არსებული საომარი მოქმედებების დროს ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებული მოსახლეობის რაოდენობა. ამ ყველაფრის გათვალისწინებით შეიძლება თავისუფლად ვთქვათ, რომ მიგრაციის სფეროში მიმდინარე პროცესების, მათი გამომწვევი მიზეზების და მათ მიერ მიღებული შედეგების ანალიზი საქართველოს სოციალურ - ეკონომიკური და დემოგრაფიული განვითარებისთვის მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს მისი აქტუალურობიდან გამომდინარე.

¹⁵ <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/international-migrants-country-destination-1960-2015?width=1000&height=850&iframe=true>

¹⁶ <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/international-migration-statistics>

¹⁷ წყარო: საქართველოს სტატისკის ეროვნული სამსახური

4.2 . მოსახლეობის რიცხოვნობა საყოველთაო აღწერების შედეგების მიხედვით

საქართველოს მოსახლეობის საყოველთაო აღწერების ამჟამად არსებული სტატისტიკური მასალების მიხედვით, საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობას 1939 წლიდან 1989 წლამდე მუდმივად ზრდა ახასიათებდა. აღნიშნული მაჩვენებელი მაქსიმუმს 5 400 841 ადამიანს, 1989 წელს აღწევს და შემდგომ კლებას განიცდის. (იხ. ცხრილი N1) შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ 1989 წლისათვის მოსახლეობის რაოდენობის გაზრდილი მაჩვენებელი არაქართველი მოსახლეობის საქართველოში გადმოსახლების და „პოლიტიკური ნების” შედეგი იყო. (საბჭოთა კავშირის მმართველთათვის არ იქნებოდა სასურველი, რომელიმე საბჭოთა ქვეყნისთვის დეპოპულაცია ყოფილიყო დამახასიათებელი.) 1990 წლის შემდგომ მოსახლეობის რიცხოვნობა კვლავ მცირდება და 2002 წლისთვის 4 371 535 ადამიანის, 2014 წელს კი 3 713 804 ადამიანის ტოლია. (იხ. ცხრილი N3). კარგად ჩანს, რომ ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობა საგრძნობლად შემცირებულია 25 წლის განმავლობაში. საინტერესო და მნიშვნელოვანია რა ადგილი უჭირავს მიგრაციას ამგვარი ვითარების ჩამოყალიბებაში.

ცხრილი N2¹⁸

მოსახლეობის რიცხოვნობა მოსახლეობის აღწერების შედეგებით (1939-2002წწ.)

აღწერის თარიღი	მოსახლეობის აბსოლუტური რაოდენობა
1939	3540023
1959	4044045
1970	4686358

¹⁸ წყარო : საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

1979	4993182
1989	5400841
2002	4371535
2014	3713804

ცხრილი N 3¹⁹

მოსახლეობის რიცხოვნობა 1 იანვრის მდგომარეობით 1990 წლიდან 2017 წლის ჩათვლით

წელი	მოსახლეობის რიცხოვნობა	წელი	მოსახლეობის რიცხოვნობა
1990	5424,4	2004	4315,2
1991	5453,3	2005	4321,5
1992	5467,4	2006	4401,3
1993	5345,8	2007	4394,7
1994	4929,9	2008	4382,1
1995	4794,2	2009	4385,4
1996	4674,5	2010	4436,4
1997	4558,4	2011	4469,2
1998	4504,9	2012	4497,6
1999	4469,8	2013	4483,8
2000	4435,2	2014	3713,8
2001	4401,4	2015	3713,7
2002	4371,5	2016	3720,4
2003	4342,6	2017	3718,2

¹⁹ წყარო : საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

4.3. საქართველოს მოსახლეობის გარე მიგრაციის დინამიკა 1990-იან წლებში

საქართველოდან წამსვლელთა ყველაზე დიდი ნაკადი 1992- 1994 წლებში ფიქსირდება, რაც დაკავშირებული იყო ქვეყნის პოლიტიკური ცხოვრების გარდატეხასთან. ქვეყნიდან ემიგრირებულ მოსახლეობას შორის დიდი იყო, როგორც ეთნიკურად ქართველი, ასევე სხვა ეთნოსის წარმომადგენელი ადამიანების წილი. ქვეყნიდან გასვლა დაიწყო სლავურმა მოსახლეობამ, რომლებიც საქართველოში საბჭოთა პერიოდში ჩამოსახლდა. ემიგრაციულ პროცესებში აქტიურად ჩართული იყვნენ ასევე ეთნიკურად ოსებიც, რადგან პოლიტიკური კონფლიქტი ცხინვალის რეგიონში მკვეთრად გამწვავდა 1990 წლის ბოლოდან, 1991 წელს კი ომის სახე მიიღო. ამიტომაცაა, რომ მოსახლეობის ემიგრაცია 1991 -1992 წლებში განსაკუთრებით მაღალი მაჩვენებლით გამოირჩეოდა. (იხ. ცხრილი N 4)

შემდგომ წლებში ემიგრაციული ნაკადები ჯერ სტაბილურობას ინარჩუნებდა, 1995 წლიდან კი თანდათანობით კლება დაიწყო. 1990 წელს ყოფილი საბჭოთა კავშირის ფარგლებს გარეთ წავიდა 4 980 კაცი, 1991 წელს - 3 876, 1992 წელს - 2 920, 1993 წელს „ შორეულ საზღვარგარეთში” ემიგრაციაში წავიდა 5 049 კაცი, 1994წელს - 4 676, 1995 წელს - 3 885 და 1996 წელს- 2 527. საერთო ჯამში 1990- 1996 წლებში საქართველოდან ემიგრაციაში წასულთა ძირითადი მიმართულებები იყო საბერძნეთი, ისრაელი, გერმანია და აშშ. (გაჩეჩილაძე, რ., *მოსახლეობის მიგრაცია საქართველოში და მისი სოციალურ ეკონომიკური შედეგები, თბილისი, (1997) გვ.29*).

ცხრილი N 4 ²⁰

საქართველოდან მოსახლეობის გარემიგრაციული სალდოს ინტენსივობა ეთნიკურ ჯგუფებში

ეროვნება	მოცემული ეთნოსის ყოველ 1000 მცხოვრებზე მიგრაციის სალდო			
	1989	1990	1991	1992
რუსი	-11,9	-21,2	-44,6	-41,5
უკრაინელი	-13,4	-22,3	-51,5	-52,6
ბელორუსი	-11,8	-11,3	-51,5	-52,6
ქართველი	0,1	1,4	1,2	0,4
აზერბაიჯანელი	17,8	-27,3	-18,1	-12,0
სომეხი	-5,8	-5,2	-7,8	-3,8
ებრაელი	1,2	0,6	-4,8	-4,3
აფხაზი	-	0,8	0,8	0,4
ოსი	-3,6	-6,3	-32,9	2,1
ბერძენი	-	-7,5	-15,4	-5,6
სულ	2,6	2,9	-5,5	-4,5

4.4. გარე მიგრაციის გეოგრაფია

გარე მიგრაციაზე საუბრისას ყოველთვის საინტერესოა, რომელ ქვეყნებში მიემგზავრებიან ადამიანები. ამის ცოდნა გვიჩვენებს, თუ რომელია გამგზავრებისთვის

²⁰ წყარო : ტუხაშვილი, მ. საქართველოს მოსახლეობის მიგრაცია , 1996. თბილისი. გვ 10

მაღალი ინტერესის ქვეყნები. ამასთან, მიმღები ქვეყნების ცოდნამ შესაძლოა გარკვეული როლი ითამაშოს მიგრაციის მიზეზების დადგენაშიც.

თავდაპირველად უნდა აღინიშნოს, რომ უმრავლეს შემთხვევაში მიგრაციულ პროცესებში მოსახლეობის ახალგაზრდა ნაწილი მონაწილეობს. საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით, მიგრანტთა 80%-მდე 50 წლამდე ასაკისაა, ხოლო მათ შორის ყველაზე დიდი რაოდენობა 30 წლამდე ასაკისაა. ე.ი ერთი მხრივ გაედინება შრომითი რესურსები, ხოლო მეორე მხრივ ეს იწვევს მოსახლეობის დაბერებასაც. მათი ძირითადი რაოდენობა ჯანმრთელი, სიძნელეებთან მებრძოლი და ამტანია. ასევე, ისინი საკმაოდ მაღალი განათლებისა და კვალიფიკაციისაც არიან.

მიგრანტთა 57% მამაკაცია, 43%-მდე კი ქალი. გარე მიგრაციის უარყოფითი სალდო ყველაზე მაღალია სამეცნიერო ხარისხის მქონე მიგრანტებში. მიგრანტებს შორის ყველაზე მაღალია უმაღლესი განათლების მქონეთა რაოდენობა.

სწავლის მიზნით განხორციელებულმა მიგრაციულმა პროცესებმა მე-19 საუკუნის ბოლოს და მე-20 საუკუნის დასაწყისში დიდი როლი შეასრულა ქართული ინტელიგენციის ჩამოყალიბებაში. ასეა დღესაც, სწავლას დამატებული ეკონომიკური ფაქტორი. ე.ი მიგრაციას აქვს დადებითი და უარყოფითი მხარეები.

საქართველოს მოსახლეობის გადაადგილება რუსეთის მიმართულებით ყოველთვის საგრძნობად მაღალი იყო. რუსეთის ფედერაცია წამყვან როლს ასრულებდა და ასრულებს საქართველოს მოსახლეობის მიგრაციულ გაცვლაში. საქართველოდან მიგრანტების 75% რუსეთის სახელმწიფოზე მოდის, 13% - უკრაინაზე, დანარჩენი 12% - ყველა სხვა ქვეყანაზე.

2002 წლის მოსახლეობის აღწერის მონაცემებით საქართველოდან სულ გასულია 113 726 ათასი ადამიანი. აქედან საბერძნეთში გავიდა 16 % - 19 ათასი მიგრანტი; გერმანიაში 4,3 % - 5 ათასი, ამერიკაში 3,8 % - 4,2 ათასი, უკრაინაში 1,8 % - 2 ათასი, თურქეთში 1,3% - 1,5 ათასი ემიგრანტი.(ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017))

ეროვნების მიხედვით, მიგრანტთა მხოლოდ 13,2 % ქართველია, თითქმის ამდენივე 11,1% ეროვნებით სომეხი, აზერბაიჯანელი დაახლოებით 14%. ეს მაჩვენებელი ყველაზე

მაღალი რუს ადამიანებში იყო და 2002 წლის მონაცემებით დაახლოებით 36%-ს უდრიდა, 2014 წლის მონაცემებით კი - 4%-ს. რუსეთის ფედერაციაში საქართველოდან ყველაზე დიდი რაოდენობა 43 ათასი ადამიანი 1991 წელს ჩავიდა. 1992 წელს - 54 ათასი და 1993 წელს - 69 ათასამდე, 1994 წელს - 66 ათასი, ჩასულთა შორის ეროვნებით ქართველი 13 ათასი იყო. 1995 წელს - 51 ათასი, ხოლო მათ შორის ეროვნებით ქართველი 10 ათასი იყო. ე.ი 1995 წლიდან ქართველი ეროვნების ადამიანების ემიგრაცია რუსეთში მნიშვნელოვნად შემცირდა.(ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017))

საქართველოს მოსახლეობის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის მონაცემების მიხედვით იმ ადამიანთა ხვედრითი წილი, რომელსაც როდესმე უცხოვრია საზღვარგარეთ 12 თვეზე დიდხანს მოსახლეობის 5%-ს შეადგენდა.(ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017))

ტერიტორიული თვალსაზრისით მონაცემები ასე გამოიყურება: იმიგრანტთა 45,5% განაწილებულია თბილისში, 12,9% იმერეთში, 11% კი ქვემო ქართლში.(ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017))

ემიგრანტთა ყველაზე დიდი ნაწილი ცხოვრობს რუსეთში 21,7%; საბერძნეთში - 15,9%; თურქეთში - 11,2%; იტალიაში 10,9 % გერმანიაში -7,1% აშშ-სი - 5,7% ; ესპანეთში - 4,1%; საფრანგეთში - 3,7%; უკრაინაში - 3,7%; აზერბაიჯანში 2,0%.(ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017))

საერთო ჯამში 1990 – 1996 წლებში საქართველოდან რუსეთში 87 300 ადამიანი წავიდა, მას მოსდევს ამიერკავკასიის რესპუბლიკები 22 400 ადამიანით და უკრაინა 12 500 ემიგრანტით. „შორეული საზღვარგარეთის” ქვეყნებიდან ყველაზე დიდია ემიგრაციული ნაკადები საბერძნეთსა და ისრაელში, ხოლო შემდგომ აშშ და გერმანიაა. უნდა აღინიშნოს, რომ შრომითი ემიგრაციის შემთხვევაში მოწინავეა რუსეთის ფედერაცია, ასევე საბერძნეთი და გერმანია, რომელთაც უნდა დავუმატოთ თურქეთი და კვიპროსი, რომლებიც რეგისტრირებული ემიგრაციის ქვეყნებში ნაკლებად ფიგურირებენ. (გაჩეჩილაძე,რ. მოსახლეობის მიგრაცია საქართველოში და მისი სოციალური ეკონომიკური შედეგები., თბილისი., (1997). გვ. 47.)

სხვადასხვა ფაქტორების და მათ შორის მიგრაციული პროცესების გავლენით, საქართველოში დროთა განმავლობაში შეიცვალა მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა. შემცირდა, როგორც ქართველების, ისე ყველა სხვა ეროვნების ადამიანების რიცხვი. თუ 1989 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მონაცემების მიხედვით საქართველოში ეთნიკურად ქართველთა რაოდენობა 3 787 390 ადამიანს უდრიდა (70,1%), 2002 წლისთვის ეს რიცხვი 3 661 173 (83,8%), 2014 წელს კი 3 224 600 (86,8%) ადამიანამდე შემცირდა. (ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017)). ერთი შეხედვით პროცენტული და აბსოლუტური მაჩვენებლები თითქოს ურთიერთ გამომრიცხავია, ვინაიდან აბსოლუტური მაჩვენებლის შემცირების პარალელურად იზრდება პროცენტული მაჩვენებელი. რეალურად ეს გამოწვეულია იმით, რომ 1989 წლიდან მოყოლებული საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა მუდმივად მცხირდება. ამასთან ქვეყანას, ეთნიკურად ქართველ მოსახლეობაზე მეტი არაქართველი მოსახლეობა ტოვებს. სწორედ არაქართველთა ქვეყნიდან გასვლის ხარჯზე იზრდება ეთნიკურად ქართველთა ხვედრითი წილი მთელს მოსახლეობაში. (იხ. ცხრილი N 5)

ცხრილი N 5

საქართველოს ეროვნული შემადგენლობის აღრიცხვა 1989 და 2002 წლის მოსახლეობის აღწერების მიხედვით

ეროვნება	1989	2002	2014
ქართველი	3 787 390	3 661 173	3 224 600
აზერბაიჯანელი	307 556	284 761	233 000
სომეხი	437 211	248 929	168 100

რუსი	341 172	67 671	26 500
ებრაელი	24 795	3 772	-
ბერძენი	100 324	15 166	5 500
ქურთი	33 331	2 514	-
იეზიდი	-	18 329	12 200

ცხრილიდან ნათლად ჩანს, რომ საქართველოს მთელი ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობა იკლებს, როგორც ქართველების რაოდენობის ასევე სხვა ეროვნების ადამიანების რაოდენობის შემცირების ხარჯზე. 1989 -2014 წლებში სულ დაკლებულია 728 976 ადამიანი. აქედან არაქართველების კლება 602 759 ადამიანს უდრის, ქართველების კი 562 790. ანუ ქვეყნას მუდმივად ტოვებს უამრავი არაქართველი ეროვნების ადამიანი თუმცა ქართველ ემიგრანტთა საერთო რაოდენობის მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალია.

როგორც უკვე ზემოთ ითქვა, მიგრაციული პროცესების მასშტაბი მთელ მსოფლიოში საგრძნობლად იზრდება. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ მსოფლიოში დღესდღეობით 65 მილიონი მიგრანტი ფიქსირდება. ამგვარი ვითარების ჩამოყალიბებაში რა თქმა უნდა, დიდ როლს თამაშობს ზოგადად მსოფლიო მოსახლეობის რაოდენობის ზრდა, გადაადგილების საშუალებებისა და ტურიზმის განვითარება და კიდევ სხვა უამრავი ფაქტორი. ჩვენი ქვეყნისთვისაც დამახასიათებელია მიგრაციულ პროცესებში აქტიური ჩართულობა, როგორც ემიგრაციის ასევე იმიგრაციის კუთხით. მაგალითად 2015 წლისათვის საქართველოდან რუსეთის ფედერაციის მიმართულებით გაემგზავრა დაახლოებით 450 000 ადამიანი, ყაზახეთსა და ყირგიზეთში 3000 -3000 , ტაჯიკეთში 1000, სომხეთში 41 000, თურქეთში 7000, კვიპროსში 17000, ისრაელში 9000, საბერძნეთში 83000, უკრაინაში 64 000, აზერბაიჯანში 51 000, იტალიაში 12000, გერმანიაში 23000, ესპანეთში

9000, საფრანგეთში 8000, კანადაში 2000, აშშ-ში 24 000.²¹ მიგრანტების ამ რაოდენობაში მოიაზრება, როგორც დროებითი, ასევე მუდმივი მიგრანტები, ხოლო მასში საქართველოს მოქალაქეებთან ერთად იგულისხმება ის ადამიანებიც, რომლებიც ზემოთ ჩამოთვლილ ქვეყნებში ჩვენი ქვეყნის გავლით გაემგზავრნენ.

4.5. შიდა მიგრაციის ძირითადი თავისებურებები საქართველოში

საქართველოში შიდა მიგრანტების განსაკუთრებით დიდი რაოდენობა გაჩნდა 1993 წლიდან აფხაზეთის ომის დროს. სადაც მიმდინარეობდა ფაქტობრივად ეთნიკური წმენდა. ამას ემატებოდა ეკონომიკური ხასიათის ემიგრაცია რუსეთის ფედერაციის მიმართულებით. საქართველოს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს ოფიციალური მონაცემებით 1997 წლის 1 იანვრის მონაცემებით საქართველოში დევნილთა რაოდენობა 286 621 ადამიანს შეადგენდა, აქედან 270 ადამიანი სწორედ აფხაზეთიდან იყო. თუმცა როგორც რ. გაჩეჩილაძე ვარაუდობს ეს მონაცემი არაზუსტი უნდა იყოს, რადგან 1989 წლის მონაცემების მიხედვით აფხაზეთში მუდმივად, ქართველი ეროვნების 239 872 ადამიანი ცხოვრობდა. ამასთან ქართველებთან ერთად სხვა ეროვნების ადამიანებმაც საზღვარგარეთს მიაშურეს. ამ ყველაფრის გათვალისწინებით შიდა პოლიტიკური მიგრანტების რიცხვი ოფიციალურ სტატისტიკაზე ნაკლები 230-250 ათასი უნდა ყოფილიყო. (გაჩეჩილაძე. რ., მოსახლეობის მიგრაცია საქართველოში და მისი სოციალურ ეკონომიკური შედეგები., თბილისი. 1997. გვ 49)

აფხაზეთიდან დევნილი მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი აფხაზეთის მიმდებარე ტერიტორიებზე დასახლდა, დაახლოებით 47% დამკვიდრდა სამეგრელოში, 27% კი

²¹ <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/international-migration-statistics>

თბილისში ჩამოსახლდა. ისინი ძირითადად დიდ ქალაქებში გადანაწილდნენ. 1990 წელს საქართველოს ქალაქებში 20 039 ადამიანით მეტი ადამიანი მოვიდა ვიდრე წავიდა. 1991 წელს კი 13 842. ორივე წლისთვის ქალაქში მიგრირებულთათვის დამახასიათებელი იყო ის, რომ უმეტესობა სოფლიდან იყო. 1990 წლისთვის მათი წილი 50,5%, 1991 წლისთვის კი 52,5% იყო. ქალაქიდან წამოსული მოსახლეობა უმეტესად სხვა ქალაქში სახლდებოდა. ²²

2014 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მონაცემებით, შიდა მიგრანტი 28,5%-ია. აქედან კაცების რაოდენობა 22,6%-ს უდრის, ქალების კი 66,4%. მიგრაციული ნაკადები ყველაზე მაღალია თბილისში, რომელზეც მიგრანტთა 33,1 % მოდის. მეორე ადგილს იკავებს იმერეთი. აქ მიგრანტთა 15,1%-ია დასახლებული. შემდეგია სამეგრელო 9,6 %-ით. (ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017))

ქალაქის მოსახლეობის რაოდენობა სოფლის მოსახლეობის რაოდენობას საგრძნობლად აღემატება და 2 122 623 ადამიანს უდრის, სოფლის მოსახლეობის რაოდენობა კი 1 591 181. განსაკუთრებით თვალშისაცემია თბილისის მოსახლეობის რაოდენობის მასშტაბურობა. აქ მთელი მოსახლეობის საკმაოდ დიდი ნაწილი 1 108 717 კაცი ცხოვრობს. 2002 წლის აღწერის მონაცემებით თბილისში მცხოვრებთა რაოდენობა 1 081 679 ადამიანი იყო. ამ რაოდენობაში ეროვნებით ქართველთა რაოდენობა დაახლოებით 910 712 ტოლი იყო, სომხების - 82 586, აზერბაიჯანელების - 10 942, ხოლო რუსების დაახლოებით 32 580 ადამიანის ტოლი. 2002 წლის აღწერასთან შედარებით დედაქალაქის მოსახლეობის რაოდენობა 2,5%-ით არის გაზრდილი, რაც ძირითადად განპირობებულია მცხეთისა და გარდაბნის მუნიციპალიტეტების სოფლის ტიპის დასახლებების ქ.თბილისთან შეერთებით. (მოსახლეობის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის ძირითადი შედეგები, გვ.3)

საქართველოს სხვა რეგიონებში ძირითადად მოსახლეობის შემცირება შეინიშნება. ყველაზე მნიშვნელოვანი შემცირება აღინიშნება რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის და სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონში, ხოლო ყველაზე ნაკლები აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში . 1989 წლიდან 2014 წლის ჩათვლით რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის

²² იგივე გვ. 50

მოსახლეობის რიცხოვნობა 59 757 კაციდან 32 089 კაცამდე , ანუ 25წლის განმავლობაში ჯამში ამ რეგიონის მოსახლეობა 27 668 (46,3%) კაცით შემცირდა, რაც საგრძობლად მაღალი მაჩვენებელია. არანაკლებად მძიმე ვითარებაა სამეგრელო-ზემო სხვანეთის რეგიონში. აქ მცოვრებთა რაოდენობა 1989-2014 წლებში 424 756 ადამიანიდან, 330 761 ადამიანამდე, ე.ი 93 985(22,1%) ადამიანით შემცირდა. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში 1989 – 2014 წლებში 392 432 მოსახლიდან 333 953მოსახლემდე ანუ 58 479(14,9%) ადამიანით შემცირდა. რაც არც თუ ისე მაღალი მაჩვენებელია. მოსახლეები სშედარებით ნაკლები შემცირებაა დამახასიათებელი შიდა ქართლისთვის. აქ 1989 -2014 წლებში მოსახლეობის რაოდენობა 321 598 ადამიანიდან 263 382 ადამიანამდე შემცირდა, რაც სულ 58 216(18,1%) ადამიანით სემცირებას გულისხმობს.²³ დანარჩენი რეგიონებისთვის დამახასიათებელი იგივე მაჩვენებლები წარმოდგენილია ქვემოთ მოცემულ ცხრილში.(იხ.ცხრილი N 6).

ცხრილი N6

საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა რეგიონულ ჭრილში (1989-2014)

რეგიონი	1989	2002	2014	სხვაობა (ათასი კაცი)	%
თბილისი	1 246 936	1 081 679	1 108 717	138 219	11,1%
აჭარის ა.რ	392 432	376 016	333 953	-58 479	-14,9
გურია	158 053	143 357	113 350	-44 703	-28,3
იმერეთი	766 892	699 666	533 906	-232 986	-30,3
კახეთი	441 045	407 182	318 583	122 462	-27,8
მცხეთა- მტიანეთი	133 864	125 443	94 573	39 291	-29,4
რაჭა-ლეჩხუმი ქვემო სვანეთი	59 757	50 969	32 089	-27 668	-46,3

²³ მასალა მოწოდებულია საქართველოს სტისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ.

სამეგრელო-ზემსვანეთი	424 746	466 100	330 461	-93 985	-22,1
სამცხე ჯავახეთი	235 512	207 598	160 504	75 008	-31,8
ქვემო ქართლი	608 491	497 530	423 986	-184 505	-30,3
შიდა ქართლი	321 598	314 039	263 382	-58 213	-18

მოსახლეობის რაოდენობის შემცირებაზე საუბრისას, მიგრაციის მაჩვენებელთან ერთად რა თქმა უნდა, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ბუნებრივი მატების მაჩვენებელიც. თუკი საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ გამოქვეყნებულ მონაცემებს დავყრდნობით ვნახავთ, რომ საქართველოსთვის 2007 წლიდან მოსახლეობის ბუნებრივი მატება 8 109 ადამიანს უდრის. ამავე წელს მიგრაციული სალდოს მაჩვენებელი უარყოფითი - 20 700 ადამიანი იყო. 2008 წელს ბუნებრივი მატება 13 554-ის ტოლია, მიგრაციული სალდო ისევ უარყოფითი 10 200 ადამიანით. 2009 წელი ბუნებრივი მატება 16 752-ია, მიგრაციული სალდო 34 200. 2010 წელი ბუნებრივი მატება 14 721, მიგრაციული სალდო 18 100. 2011წელი ბუნებრივი მატება 8 196, მიგრაციული სალდო 20 200. 2012 წელი ბუნებრივი მატება 7 683, მიგრაციული სალდო - 21 500. 2013 წელი ბუნებრივი მატება 9 325, მიგრაციული სალდო - 2 600. 2014 წელი ბუნებრივი მატება 11 548, მიგრაციულ სალდო - 6 500. 2015 წელი ბუნებრივი მატება 10 128, მიგრაციული სალდო - 3 400. 2016 წელი ბუნებრივი მატება 5 798, მიგრაციული სალდო - 2 200.²⁴ როგორც ვხედავთ, უმეტეს შემთხვევაში მოსახლეობის ბუნებრივი მატება ქვეყნიდან გასულთა რაოდენობაზე უფრო ნაკლებია. ეს კი რა თქმა უნდა უარყოფითად მოქმედებს მოსახლეობის რაოდენობაზე და იწვევს მის შემცირებას.

²⁴ http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=172&lang=geo,
http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=151&lang=geo

4.6. საქართველოში დაბრუნებულ მიგრანტთა რეინტეგრაციის პროგრამები²⁵

მიგრაციული პროცესების არსებობა საჭირო, მაგრამ ამავედრულად სახიფათოა. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც იგი მასშტაბურ ხასიათს იღებს. მას ბევრ დადებით თვისებასთან ერთად უარყოფითიც ბევრი მოეძებნება. მაგალითად მიგრანტთა გამგზავნი ქვეყნები განიცდიან სამუშაო ასაკის (15-65 წელი) ადამინთა ნაკლებობას, ირღვევა მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურა, მოსახლეობა განიცდის დაბერებას²⁶ ასაკოვან ადამინთა ხვედრითი წილის ზრდის გამო და სხვა. ამასთან ქვეყნებს შიგნით მიმდინარეობს მთელი რიგი დამაბულობები ადგილობრივ მოსახლეობასა და მიგრანტებს შორის, მაგალითად კულტურული შეუთავსებლობა და სხვა ეთნიკური უთანხმოებები. ასევე მიგრატმა შესაძლოა ჩაანაცვლოს ადგილობრივი მუშახელი, რაც ზოგჯერ მიმღები ქვეყნის მოქალაქეების უკმაყოფილებას იწვევს და ა.შ. ამ და სხვა სახის პრობლემების პრევენციისა თუ ინტერვენციის მიზნით სახელმწიფოები დგამენ სხვადასხვა სახის ნაბიჯებს. ასეთი ქვეყნების რიგს მიეკუთვნება საქართველოც. ეს ჩვენთვის განსაკუთრებით საჭირო და სავალდებულოც კია, რადგან საუბარია საქართველოს არა მხოლოდ სატრანზიტო და ემიგრაციის, არამედ იმიგრაციის ქვეყნად ჩამოყალიბებაზე. მიგრაციული პროცესები საქართველოდან/ საქართველოსკენ უფრო მრავალფეროვანი ხდება წარმოშობისა და დანიშნულების ქვეყნების, ასევე ემიგრაციისა და იმიგრაციის მახასიათებლების მიხედვით. ამას ადასტურებს წინა თავში მოყვანილი ინფორმაციაც. ამიტომაც საქართველო მუდმივად აუმჯობესებს საერთაშორისო დაცვის მექანიზმებს და ამკვიდრებს ისეთ პოლიტიკას, რომელიც საშუალებას იძლევა დააკმაყოფილოს როგორც იმიგრანტების, ასევე

²⁵ http://migration.commission.ge/index.php?article_id=16&clang=0

²⁶ 65 წლის და უფროსი ასაკის პირთა რაოდენობის ფარდობითი შეფასებისთვის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ შეიმუშავა 3 საფეხურიანი სკალა: 4%ზე ნაკლები - ახალგაზრდა მოსახლეობა, 4-7 % - მოსახლეობა სიღარიბის ზღვარზე, 7%ზე მეტი- დაბერებული მოსახლეობა

დაბრუნებული მიგრანტების საჭიროებები მათი წარმატებული ინტეგრაციისა და რეინტეგრაციის უზრუნველსაყოფად. ამის დასტურია ის, რომ 2016 წლის მაისში თვეში შემუშავებულ იქნა რეინტეგრაციის გზამკვლევი დაბრუნებული მიგრანტებისთვის. რეინტეგრაციის გზამკვლევი მოამზადა და გამოსცა სამოქალაქო განვითარების სააგენტომ (სიდა) და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ, ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის - ინდივიდუალური დახმარება ქართველ მიგრანტებს (GPAM) - ფარგლებში და მიგრაციის საკითხთა სამთავრობო კომისიის სამდივნოსთან თანამშრომლობით. მოცემული გზამკვლევი წარმოდგენილია რამდენიმე თემატური ბროშურის სახით და ემსახურება საქართველოში დაბრუნებული მიგრანტების ინფორმირებულობის გაზრდას რეინტეგრაციისთვის საჭირო სხვადასხვა საკითხებზე, როგორც არის:

- ბიზნესი - ბიზნესის დაწყება, გადასახადები, მეწარმეობის ხელშემწყობი პროგრამები;
- დასაქმება - დასაქმების პორტალები, პროფესიული მომზადება-გადამზადების კურსები, სტაჟირება;
- ჯანდაცვა - საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამა, C ჰეპატიტის პროგრამა, სასწრაფო სამედიცინო დახმარება;
- რეინტეგრაციის პროგრამები - სახელმწიფო პროგრამა, IOM-ის პროგრამები;
- განათლება - სკოლამდელი განათლება, ზოგადი განათლება, პროფესიული განათლება, უმაღლესი განათლება;
- სოფლის მეურნეობა - მიწის რეგისტრაცია, სოფლის მეურნეობის სახელმწიფო პროგრამები;
- ტრანსპორტი - მუნიციპალური ტრანსპორტი, ავტომობილის რეგისტრაცია, ჯარიმები;
- ტრეფიკინგი და ოჯახური ძალადობა - ტრეფიკინგის და ოჯახური ძალადობის დეფინიცია, სახელმწიფო სერვისები.

4.7. მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის (IOM) პროგრამები ²⁷

მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია (IOM) საქართველოში დაბრუნებული მიგრანტების რეინტეგრაციის მხარდასაჭერად ამჟამად ახორციელებს ორ პროგრამას:

1. ევროკავშირის აღმოსავლეთ პარტნიორობისა და თანამშრომლობის პროგრამა - More for More-ს, რომელიც სხვა კომპონენტებთან ერთად, ითვალისწინებს საქართველოში დაბრუნებული მიგრანტების რეინტეგრაციის მხარდაჭერის მრავალმხრივ ღონისძიებებს;
2. ნებაყოფლობითი დაბრუნებისა და რეინტეგრაციის პროგრამა (AVRR). More for More-ს პროგრამას IOM ახორციელებს საქართველოს სამთავრობო სტრუქტურებთან, ძირითადად საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროსთან თანამშრომლობით.

პროექტი ითვალისწინებს საქართველოში ახალდაბრუნებულ იმ მიგრანტთა მხარდაჭერას, რომლებიც საჭიროებენ დახმარებას რეინტეგრაციაში. პროექტში მონაწილეობა შეუძლია საქართველოში დაბრუნებულ მიგრანტს, თუ იგი:

- არის საქართველოს მოქალაქე, ან მოქალაქეობის არმქონე პირი, რომელსაც გააჩნია საქართველოში მუდმივი ბინადრობის უფლება;
- იმყოფებოდა საზღვარგარეთ არალეგალურად, ან საზღვარგარეთ ჰქონდა განაცხადი თავშესაფრის მიღებაზე, ან სარგებლობდა დროებითი ჰუმანიტარული სტატუსით;
- საქართველოში დაბრუნდა მობილურობის ცენტრში რეგისტრაციამდე არაუმეტეს 6 თვით ადრე. საქართველოში ბენეფიციარის დაბრუნების თარიღი უნდა იყოს დოკუმენტურად დადასტურებული (შესაბამისი ჩანაწერი პასპორტში, ცნობა საზღვრის კვეთის შესახებ და სხვა);
- იმყოფებოდა საზღვარგარეთ 1 წელის ან მეტი ხნის განმავლობაში. პროექტში მონაწილეობა არ შეუძლია პირს, თუ იგი:

²⁷ <http://migration.commission.ge/files/reintegracia.pdf>

- საზღვარგარეთ წასული იყო ლეგალურად სასწავლო პროგრამით, ან სამუშაო კონტრაქტით;
- არის AVRР -ის „ნებაყოფლობითი დაბრუნებისა და რეინტეგრაციის პროექტის“, ან სხვა სარეინტეგრაციო პროგრამის მონაწილე საქართველოში. პროგრამის ფარგლებში დაბრუნებულ მიგრანტს შეიძლება გაეწიოს შემდეგი სახის დახმარება:
 - აეროპორტში დახვედრა განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირთათვის;
 - გადამისამართება შესაბამის სახელმწიფო, ან კერძო პროგრამებში ჩართვისათვის;
 - დასაქმებისათვის საჭირო დოკუმენტების (CV, სამოტივაციო წერილი და სხვ.) მომზადებაში დახმარება;
 - პროფესიული მომზადება/გადამზადების დაფინანსება/თანადაფინანსება;
 - დროებითი საცხოვრებლით უზრუნველყოფა ახალჩამოსული პირებისთვის, მხოლოდ განსაკუთრებული საჭიროების შემთხვევაში;
 - საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება განსაკუთრებული საჭიროების შემთხვევაში;
 - სამედიცინო დახმარება სიცოცხლისთვის საშიში მწვავე და ქრონიკული დაავადებების მქონე ბენეფიციარებისთვის;
 - მცირე ბიზნესის დაწყების ხელშეწყობა პროექტის იმ მონაწილეებისთვის, რომელთაც გააჩნიათ შესაბამისი უნარ- ჩვევები და წინაპირობები. მობილურობის ცენტრებში ინდივიდუალურად ხდება ცალკეული ბენეფიციარის საჭიროებების შეფასება და დახმარების შესაძლებლობების განსაზღვრა. AVRР-პროგრამა ითვალისწინებს მსოფლიოს 29 ქვეყნიდან დაბრუნებულ მიგრანტთა მხარდაჭერას. ეს ქვეყნებია: საბერძნეთი, ბელგია, დანია, იტალია, შვეიცარია, ავსტრია, გერმანია, ესტონეთი, ჰოლანდია, ფინეთი, უნგრეთი, ლატვია, ლიტვა, სლოვაკეთი, პოლონეთი, ირლანდია, დიდი ბრიტანეთი, კანადა, ლუქსემბურგი, ნორვეგია, ჩეხეთი, ბრაზილია, ბელარუსი, თურქეთი, უკრაინა, მაკედონია, რუმინეთი, მოლდოვა და ისრაელი.

პროგრამაში მონაწილეობა შეუძლიათ საქართველოს მოქალაქეებს, რომლებიც აღნიშნულ ქვეყნებში იმყოფებიან თავშესაფრის მაძიებლის სტატუსით, მაგრამ უარი

ეთქვათ ლტოლვილის სტატუსის მიღებაზე, ან არიან არალეგალური მიგრანტები და სურთ სამშობლოში ნებაცოფლობითი დაბრუნება. სარეინტეგრაციო დახმარების გაცემის თაობაზე გადაწყვეტილება მიიღება იმ ქვეყანაში, საიდანაც მიგრანტი გეგმავს დაბრუნებას. დახმარების პაკეტისა და გრანტის ოდენობა ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია. სარეინტეგრაციო დახმარების პაკეტისა და გრანტის ოდენობის შესახებ დაბრუნების ქვეყანა გადაწყვეტილებას იღებს ცალკეული ბენეფიციარის მიხედვით.

თუ ადამიანი გადაწყვეტს ნებაცოფლობით დაბრუნდეს სამშობლოში და სურთ დაბრუნებაში დაეხმაროს მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია (IOM), უნდა მიმართოს დაბრუნების ქვეყანაში ამავე ორგანიზაციის წარმომადგენლობას.

ზოგადად, სარეინტეგრაციო დახმარების პაკეტი შესაძლოა მოიცავდეს შემდეგ კომპონენტებს:

- ზოგადი კონსულტირება;
- სხვადასხვა სახის ტრენინგი;
- სამედიცინო დახმარება;
- დროებითი თავშესაფრით უზრუნველყოფა;
- მცირე ბიზნესის წამოწყება;
- გადამისამართება სახელმწიფო და კერძო პროგრამებში;
- დასაქმების ხელშეწყობა.

სტატისტიკური მონაცემებზე დაყრდნობით, ირკვევა, რომ მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ საქართველოში განხორციელებული სპეციალური პროგრამების მეშვეობით 1232 დაბრუნებულ ადამიანს გაეწია დამხმარება, რომელიც გამოიხატებოდა ძირითადად მცირე ბიზნესის ხელშეწყობაში.²⁸

²⁸ http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/5895/1/Chelidze_Natia.pdf

დასკვნა

საქართველოში მიმდინარე მიგრაციულ პროცესებთან დაკავშირებით შეიძლება ვთქვათ, რომ იგი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ინარჩუნებს აქტიურ ხასიათს. ეს ეხება, როგორც შიდა ასევე საერთაშორისო მიგრაციულ პროცესებს. მათი ზეგავლენით იცვლება ჩვენი ქვეყნის სტრუქტურული და სოციალურ - ეკონომიკური მდგომარეობა. ტრანსფორმაციას განიცდის ქვეყნის ეროვნული შემადგენლობა და მოსახლეობის ტერიტორიული განაწილება. უფრო და უფრო მეტი ადამიანი გადადის ქალაქში საცხოვრებლად. მაგალითად 2014 წლის აღწერის მონაცემებით ქალაქის მოსახლეობის წილი მთლიან მოსახლეობაში 4,9 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 57,2 %-ს გაუტოლდა.

ამჟამინდელი მდგომარეობით საქართველოს მოსახლეობა, როგორც უკვე ვნახეთ გამუდმებით კლებას განიცდის, რასაც ხელს უწყობს მიგრაციული სალდოს მუდმივად უარყოფითი ხასიათი და დაბალი ბუნებრივი მატება. მართალია დროთა განმავლობაში, დამოუკიდებლობა მოპოვებული საქართველოდან მოსახლეობამ იწყო გადინება და ფარგლებს გასულ ადამიანთა შორის ქართველთა ხვედრითი წილი სხვა ეროვნების ემიგრანტთა ხვედრით წილზე ნაკლები იყო, თუმცა არც მცირე რაოდენობას შეადგენდა. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის პროგნოზის თანახმად, თუკი გაგრძელდება საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობის შემცირება 2030 წლისათვის შესაძლოა ქვეყნის არსებობას საფრთხე დაემუქროს.

გარე მიგრაციის სალდოს მუდმივად უარყოფითი ხასიათი საყურადღებო ფაქტია, მით უფრო მაშინ, როდესაც საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მიგრაციაში ძირითადად შრომისუნარიანი და განათლება მიღებული ადამიანები მიდიან. გამოდის, რომ საქართველო თანდათან კარგავს მოსახლეობის იმ ნაწილს, რომელზედაც სახელმწიფოს მომავალი ფუნქციონირება არის დამოკიდებული. მაღალკვალიფიციური მუშა ხელის

არსებობა ხომ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებულობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ბერკეტია.

აღსანიშნია ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო უმოქმედოდ არ არის. პარლამენტისა და მთავრობის მიერ შემუშავდა და ძალაში შევიდა მიგრაციული პროცესების მარეგულირებელი სხვადასხვა აუცილებელი დოკუმენტი. შემუშავებული და ძალაში შესულია პრეზიდენტის ბრძანებულებები და მთავრობის დადგენილებები. ასევე ხელმოწერილია სხვადასხვა საერთაშორისო აქტები.

დანართი

Ivane Javakhishvili Tbilisi state University
Faculty of Social and Political Sciences

Student : Tamar Asanidze

Review of migration processes in modern Georgia

Program – Demography and geography of the population

The work is done in the demography and for the graduate degree of geography of
the population

Head : Professor, Doctor of Economic Sciences – Vazha Lortkipanidze

Tbilisi, 2017

გამოყენებული ლიტერატურა

- მელაძე.გ. „საქართველო და გლობალური დემოგრაფიული პროცესები,“ თბილისი, 2013წ.
- წულაძე.გ. „დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიური ლექსიკონი,“ თბილისი, 2000წ.
- წულაძე, გ. „დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიური ლექსიკონი“, თბილისი, . 2000წ.
- ზურაბიშვილის, თ. „შრომითი ემიგრაცია დაბა თიანეთიდან : ემიგრაციული ქსელების განვითარება,“თბილისი, 2007წ.
- D. S. Massey. “Why Does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis“
- გაჩეჩილაძე. გ., „მოსახლეობის მიგრაცია საქართველოში და მისი სოციალურ ეკონომიკური შედეგები” თბილისი 1997.
- წულაძე, გ., მაღლაფერიძე, ნ., სულაბერიძე, ა., მამარდაშვილი, გ. (2008) „საქართველოს დემოგრაფიული განვითარება გუშინ, დღეს და ხვალ.”
- ლორთქიფანიძე. ვ., მოხსენება, (2017))
- „მოსახლეობის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის ძირითადი შედეგები”
- A. Sauvy, 1990 La terre et les hommes „le monde où il va, le monde d'où il vient”
- მიგრაციის ტერმინთა განმარტებითი ლექსიკონი,
<http://migration.commission.ge/files/glosaary.pdf>
- <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2177545>
- <http://www.justice.gov.ge/Ministry/Index/344>
- http://ssa.gov.ge/files/01_GEO/KANONMDEBLOBA/Sakanonmdeblo/48.pdf
- <https://geocodna.wordpress.com/2016>
- <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> .
- <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/international-migrants-country-destination-1960-2015?width=1000&height=850&iframe=true>
- http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/5895/1/Chelidze_Natia.pdf
- ძირითადი დემოგრაფიული მაჩვენებლები

http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=151&lang=geo

- მიგრაცია

http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=172&lang=geo

- შრომითი ემიგრაცია პოსტსაბჭოთა საქართველოში.

http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/5895/1/Chelidze_Natia.pdf